

הרב מאיר וונדר

מפתח מוער

למאמרי רפואה והלכה שנדפסו בספרי השו"ת
ובכתבי עת תורניים בשנת תשס"ח

רשימה קודמת:
ספר אסיא טו עמ' 439-528

תוכן הפרקים

42 - 1	א. תפילין, תפילה, ברכות
108 - 43	ב. שבת
151 - 109	ג. מועדים
218 - 152	ד. איסור וטהרה
249 - 219	ה. נדרים, כיבוד אב, מילה, שביעית
316 - 250	ו. רפואה, השתלות
410 - 317	ז. נשים, הפריות
432 - 411	ח. נזיקין, הפלות

רשימת הספרים וכתבי העת

הרב אברהם יונה שורץ, וינא	1. אבני ברזל ב
הרב ישראל פסח פיינהנדר, ירושלים	2. אבני ישפה ו
הרב יעקב יצחק ניימן, מונטריאל	3. אגורה באהלך א
הרב אברהם דורי, ירושלים	4. אדרת תפארת ה
בית מדרש להוראה-כולל חלקת יעקב, בני ברק	5. אהלי יעקב-ספר היובל
ישיבת נייטרא, קרית נייטרא ניו יורק	6. אהלי ש"ם ד
הרב משה אברהם לנדא, ירושלים	7. אוצרות ירושלים י
מיסודו של הרב צבי הירש מאשקאוויטש, ירושלים	8. אוצרות התורה
קובץ לעניני הלכה ומנהג, מאנסי	9. אור ישראל מט, נב
כולל אור יצחק דחסידי סקאליע, ברוקלין	10. אור הכולל יז
כולל אור משמח דקאלוב, ויליאמסבורג	11. אור משמח ב
ישיבת כסא רחמים, בני ברק	12. אור תורה
מכון התורה והארץ, אשקלון	13. אמונת עתיך
הרב יחיאל מיכל הולנדר, טארנא בגליציה	14. אמרי כהן
מכון שלזינגר, ליד המרכז הרפואי שערי צדק, ירושלים	15. אסיא פא-פב

- בעילום שם (מונחי), ירושלים
 הרב שלמה בארי, קרית ספר
 הרב דוד טבל, מינסק
 לזכר ר' הלל טוטיאן, ירושלים
 הרב איתמר מחפור, אשדוד
 לכבוד הרב פרופ' אברהם שטיינברג, ירושלים
 הרב יצחק זילברשטיין, בני ברק
 הרב ברוך ראובן שלמה שלזינגר, ירושלים
 תלמידי וחסידי סאטמאר, ברוקלין
 הרב בניהו דיין, ירושלים
 הרב יאיר חדאד, ירושלים
 כולל בית אברהם דוד, טאראנטא
 הרב ישראל דוד הרפנס, ברוקלין
 הרב שאול חנניה ואקנין, ירושלים)
 הרב רפאל אייפרס, הולנד
 לכבוד הרב זבולון חרל"פ, ניו יורק
 הרב יעקב אפשטיין, שומריה
 הרב יצחק מנדל, קרית יואל מונרו
 לזכר הבחור משה טוביה אייזנשטיין, בני ברק
 מכללת אורות ישראל, אלקנה
 הרב יצחק חזן, חיפה
 מכון מורשת אשכנז, בני ברק
 הרב ישועה חויתה סופר, ג'רבה
 הרב יעקב משולם אורנשטיין, לבוב
 הרב יצחק שמואל שכטר, נתניה
 בית הוראה המרכזי לדייני ממונות, ירושלים
 לעילוי נשמת הרב לוי ביסטריצקי, צפת
 הרב יעקב אמסעל, מאנסי
 ספר זכרון לרבי שלום משאש, ירושלים
 הוצאת מוריה, ירושלים
 בטאון הרבנות הצבאית, צה"ל
 הרב רחמים משה שעיר, ירושלים
 למורשת הרב יוסף קאפח, מכון מש"ה, נתניה
 הרב יונה לנדסופר, פרג
 הרב ישראל דוד הרפנס, ברוקלין
 הרב משה ישראל, רודוס
 הרב יחיאל טויבר, מאנסי
 הרב שלום פולק, שיכון סקווירא)
 הרב הלל יצחק הלוי, בני ברק
 ישיבת נזר התורה, ירושלים
 הרב דוד טבל, מינסק
16. ארחותיך למדני ב
 17. באר שלמה
 18. בית דוד
 19. בית הלל ל-לה
 20. ברית הלוי א
 21. ברכה לאברהם
 22. ברכי נפשי א
 23. ברכת ראובן שלמה ו, ז
 24. גינת ורדים א-ג
 25. דברי בניהו יא-יב
 26. דבריך יאיר ג, ד
 27. ואר יעלה ג
 28. ויברך דוד-כיבוד אב ואם
 29. (ויען שאול ב
 30. ושב ורפא ג
 31. זכר טוב
 32. חבל נחלתו ז
 33. חקר הלכה דרכי תשובה ב
 34. טוב משה
 35. טללי אורות יד
 36. יחזה דעת א-ג
 37. ירושתנו ב
 38. ישועה ורחמים א
 39. ישועות יעקב
 40. ישיב יצחק יח-כ
 41. הישר והטוב ו
 42. כשרות ב
 43. המאור תיט, תכב
 44. מאור השמ"ש א
 45. מוריה
 46. מחניך א-ג
 47. מחקרי ארץ א
 48. מסורה ליוסף א-ב, ה
 49. מעיל צדקה
 50. מקדש ישראל פסח ב
 51. משאת משה א-ב
 52. משיב בהלכה
 53. (משנת שלום
 54. משפטי הלוי ה
 55. נזר התורה יח
 56. נחלת דוד

- הרב חיים ברלין, ירושלים
הרב מתתיהו דייטש, ירושלים
מערכת הכשרות שע"י קהל מחזיקי הדת, ירושלים
ישיבת עטרת כהנים, ירושלים העתיקה
הרב פנחס זביחי, ירושלים
הרב טוביה גולדשטיין, ברוקלין
הרב יהושע מאמאן, ירושלים
תלמידי וחסידים באבוב, ברוקלין
תורת חסד דחסידים בעלזא, אשדוד
כולל להוראה על שם הרב יעקב לנדא, בני ברק
בטאון למחשבת חב"ד, כפר חב"ד
הרב פתחיה הורנבלס, ורשא
כתב עת תורני, תל אביב
הרב יהודה זרחיה סגל, תל אביב
הרב מנחם מנדל קרוכמל, ניקולשבורג
מהיכלם של רבנים ותלמידיהו, ירושלים?
מחלקת החינוך של אגודת ישראל באירופה, לונדון
הרב שמואל ניימן, מאנסי
הרב אליהו כ"ץ, בני ברק
הרב ראובן הלוי דננברגר, דוינסק
קובץ זכרון לבחור אביתר סויסה, ירוחם
הרב אפרים גרינבלט, ממפיס טנסי
מכון נחלת ישראל, קרית ספר
הרב יהודה אלבאז, צפרו במרוקו
מכון שער המשפט, ירושלים
הרב בנימין כהן, רמלה
הרב לוי בן חביב, ירושלים
הרב שמואל די מדינה, שלוניקי
הרב יצחק חדאד, ג'רבה
הרב נחום אליעזר רבינוביץ, מעלה אדומים
הרב שלמה משה עמאר, ירושלים
הרב אשר חנניה, ירושלים
מכון צומת, אלון שבות
קהילת חניכי הישיבות, בני ברק
ארגון בני הישיבות תפארת ירושלים, ירושלים
מרכז רבני אירופה, בריסל
ישיבה גדולה אמרי יוסף ספינקא, בארא פארק
הרב משה לוי, בני ברק
57. נשמת חיים א-ד
58. נתיבות אדם ב
59. נתיבות הכשרות כא
60. עטורי כהנים 257
61. עטרת פז ד
62. עמק הלכה א
63. עמק יהושע ז
64. עץ חיים (ברוקלין) א-ד
65. פארות א-ב
66. פעמי יעקב סה-סח
67. פרדס חב"ד 18
68. פתחי שערים
69. צהר-חלון, לא
70. צמח יהודה ד-ה
71. צמח צדק
72. קול מהיכל ז
73. קול התורה סד
74. קל כנשר א
75. ראש אליהו א-ג
76. ראש לראובני
77. ראש פינה
78. רבבות ויובלות ד
79. רבעון קרית ספר 35-38
80. שבות יהודה
81. שורת הדין יג, יד
82. שושנת בנימין
83. שו"ת מהרלב"ח
84. שו"ת מהרשד"ם א-ב
85. שיח יצחק ב
86. שיח נחום
87. שמע שלמה ו
88. שערי יושר ד
89. תחומין כח
90. תל תלפיות סז
91. תפארת ב, ט
92. תפארת אירופה ב
93. תפארת שבתפארת א
94. תפלה למשה ד

מפתח השמות

- אבינר, ר' שלמה 186, 259, 326, 340
 אבירז'ל, ר' אליהו 187
 אדלר, ר' ירמיהו אהרן 33
 אורבך, ר' שלמה זלמן 266, 339
 אויש, ר' יעקב אהרן נח 38
 אויש, ר' שמואל זאב 79
 אורנשטיין, ר' יעקב משולם 179, 194, 386, 344
 אייזיקסון, ר' יהודה יחיאל 183
 אייזנבך, ר' יעקב 64
 אייפרס, ר' רפאל 6, 34, 41, 48, 54, 60, 72, 89, 90, 138, 175, 200, 204, 210, 216, 243, 297, 307, 312, 328, 332, 338, 346, 351, 356, 357, 371, 381, 408, 413, 428, 429, 431
 אילברג, ר' אברהם נתן 20
 אלבז, ר' יהודה 249, 419
 אלחרר, ר' אליהו 202, 376
 אלישיב, ר' יוסף שלום 128
 אלמשעלי, ר' גבי 280
 אפרתי, ר' יוסף 112, 113
 אפשטיין, ר' יעקב 99, 147, 191, 299, 414, 359
 אריאל, ר' יעקב 343, 354
 בארי, ר' שלמה 412
 בדנרש, ר' אסף 153
 בוארון, ר' ציון 202
 בודנר, ר' ישראל פנחס 63
 בילר, ר' משה 205
 בלורין, ר' דובר 209
 בליך, ר' יהודה דוד 262
 בן פורת, ר' אליעזר 324
 בנגיס, ר' זליג ראובן 149
 בצרי, ר' עזרא 69
 בקון, ר' חיים דוד 135
 בקשי דורון, ר' אליהו 333
 בר אהיל, ר' סעדיה 389
 ברדוגו, ר' דוד 411
 ברייש, ר' שאול 27
 ברלין, ר' חיים 2, 20, 73, 74, 209, 234, 348, 350, 365, 372, 384, 389, 406
 ברלין, ר' נפתלי צבי יהודה 405
 ברסדורפר, ר' מאיר 16, 124
 ברנפלד, ר' יצחק צבי 15
 ברקוביטש, ר' שלום אליקום גצל 122
 גברא, ר' ישראל 284
 גוגיג, ר' שלמה 239
 גוטמן, ר' חיים קלמן 110
 גולדברג, ר' זלמן נחמיה 23, 343, 408
 גולדשטיין, ר' טוביה 66, 71, 92, 97, 140, 144, 154, 238
 גזונדהייט, בנימין 258
 גיטמייד, ר' בן ציון 406
 גרינבלט, ר' אפרים 30, 131, 180, 227, 292, 392
 גרינפלד, ר' שמעון אברהם 54
 גשטטנר, ר' נתן 176, 267, 298
 ר' דוד טבל ממניסק 141, 242, 407
 דוד, ר' בנימין 329
 דוד, ר' שמואל 240
 דורי, ר' אברהם 42, 45, 111, 316, 368, 377, 378
 דייטש, ר' זאב 106
 דייטש, ר' מתתיהו 362
 דיין, ר' בניהו 158, 189, 193, 195, 196, 201, 207
 דיכובסקי, ר' שלמה 270, 411
 דנברגר, ר' ראובן 214, 395, 396
 הולנדר, ר' יחיאל מיכל 22, 35, 334
 הורביץ, ר' אברהם דוד 156
 הורביץ, ר' אברהם יהושע 116
 הורביץ, ישעיה 169
 הורנבלס, ר' פתחיה 142, 213, 235, 335, 397, 345
 הכהן, אביעד 288
 הרט, ר' משולם 275, 276
 הלברטל, רב 268
 הלברשטם, ר' יקותיאל יהודה 247
 הלברשטם, ר' שלמה 135
 הלוי, ר' הלל יצחק 300, 424
 הלוי, ר' משה 375
 הלפרין, ר' לוי יצחק 59, 167

- הלפרין, ר' מרדכי 178, 250, 261, 287,
376, 339
- הרפנס, ר' ישראל דוד 118, 119, 120,
123, 126, 126
- וונדר, ר' מאיר 256
- וטנשטיין, ר' בצלאל טוביה 9
- ויינברגר, ר' שלמה יהודה 52
- וייס, ר' אשר 93
- וייס, ר' חיים 125
- וייס, ר' שלום נח 55
- וייסבקר, ר' ברוך 96
- וייצנר, ר' אהרן צבי 184
- ויליג, ר' מרדכי 426
- וסטהיים, ר' אשר יעקב 423
- וענונו, ר' מאיר 277
- זביחי, ר' פנחס 37, 107, 173, 225,
228, 295
- זילברשטיין, ר' יצחק 3, 31, 170,
278, 336, 294, 281
- זילברשטיין, ר' ישעיה 223
- זמיר, ר' יעקב 379, 411
- זעפרני, ר' שלמה 292
- חביב, ר' לוי 219, 403
- חדאד, ר' יאיר 157, 198, 230
- חדאד, ר' יצחק 81, 130, 152,
410
- חזון, ר' יצחק 212, 382, 388,
390, 391, 402, 401, 399,
393
- חטאב, ר' שאול 331
- חן, ר' יהונתן 188
- חנניה, ר' אשר 8, 36, 61, 82,
91, 145, 208
- טויב, ר' אריה צבי 122
- טויבר, ר' יחיאל 416
- טולדינו, ר' גבריאל 360
- טרגר, ר' מיכל 95
- יונה, ר' דוד 87
- יוסף, ר' יצחק 274
- יוסף, ר' עופר 260
- יורקוביץ, ר' ברוך בועז 105
- יפה, ר' יוסף 102
- יצחק, ר' הלל הרצל 24, 283
- ישראל, ר' חיים יאודה 148
- ישראל, ר' משה 163, 220, 387,
409, 421
- כהן, ר' אשר 132
- כהן, ר' בנימין 245
- כהן, ר' שאר ישוב 162
- כולי, ר' ראובן מרדכי 127
- כלאב, ר' אברהם יצחק 330
- כ"ץ, ר' אברהם שלמה ור' אליהו 385
- כ"ץ, ר' אליהו 4, 19, 80, 94,
150
- לוי, ר' משה 50, 139, 275
- לוי, ר' ראובן 101
- לוי, שלמה 251
- לוינגר, ר' יוסף יהודה 18
- לוינשטיין, ר' יוסף 74
- ליאור, ר' דב 343
- ליכטנשטיין, ר' הלל 182
- לנדא, ר' חיים יעקב 348
- לנדסופר, ר' יונה 174, 314
- לעזר, ר' שמעיה 68, 161
- מאמאן, ר' יהושע 374
- מדינה, ר' שמואל 221, 222,
394, 404, 415, 418
- מונחי 129, 246, 322, 355, 380,
400, 422
- מורסקי, ר' אשר זליג 273
- מחבר, ר' יוסף 311
- מחפור, ר' איתמר 49, 51, 56,
57, 103, 114, 177, 241, 290
- מילר, ר' שלמה אליהו 206
- מימון, ר' יהושע גר 76
- מלינובין, ר' חיים זאב 408
- מנדל, ר' יצחק 17, 398
- מרדכי, ר' אברהם 78
- משאש, ר' שלום 408
- ר' משה בן מיימון 252, 253
- מתתיהו, ר' אברהם 350
- נבנצל, ר' אביגדור 287, 343,
360
- נויבירט, ר' יהושע 84, 287
- ניימן, ר' יעקב יצחק 7, 53, 85,
181
- ניימן, ר' שמואל 43, 44, 47,
137
- סגל, ר' יהודה זרחיה 88, 165,
172, 231, 286, 301, 303,
308, 315, 366, 373
- סדן, אורי 271
- סופר, ר' ישועה חויתה 21, 40,
108, 224

רוז'ה, ר' יעקב 309	סמונוב, ר' גרשון מנדל ור' אפרים 73
רוזן, ר' ישראל 58	עמיחי, ר' יהודה 248
רוזנבלט, ר' שמואל יצחק 171	עמר, זהר 252
רוט, ר' אליעזר 176, 267	עמר, ר' שלמה משה 199, 317, 352, 353
רויטמן, ר' חיים יחיאל 164	עקשטיין, ר' נתן בנימין 5
רט, ר' יהודה 342	פוזן, ר' שמעון ישראל 182
רייזמן, ר' צבי 279, 319	פולטשק, ר' יהודה משולם דב 26
רייכמן, ר' אהרן 83	פופלונש, ר' שלום שרגא פייש 122
רייסקין, שלומי 296, 325	פולק, ר' חנניה מאיר 100
רקובר, נחום 318	פולק, ר' יצחק זקל 89, 115
ר' שאול חיים מוילנא 141	פיינהנדר, ר' ישראל פסח 25, 29, 62,
שור, ר' דוד 39	151, 192, 282, 310, 361
שורץ, ר' אברהם יונה 160, 306	פינטו, ר' שמואל 32
שטיינברג, ר' אברהם 255, 258, 266,	פלק, ר' פסח אליהו 95
297, 269	פרבשטיין, ר' יעקב מאיר 272, 284
שטיינברג, ר' יצחק 367	פרבשטיין, ר' משה מרדכי 86
שטרן, ר' שלמה 291	פרידלנדר, ר' אברהם יהושע השל 254
שטרנבוך, ר' משה 143, 175	פרידמן, ר' יוסף פרץ 218
שטרסר, ר' בן ציון 236	פרינץ, ר' אלחנן 265
שכטר, ר' יצחק שמואל 28, 134, 138,	צהלון, ר' יעקב 252
197, 203, 217, 237, 323, 347, 356	קאפח, אסתר 264
שלוש, ר' שלמה 320	קאפח, ר' יוסף 187
שלוזינגר, ר' ברוך ראובן שלמה 70, 121,	קטן, חנה 232, 296
430, 363	קטן, ר' יואל 232, 339
שמידט, ר' דב בר 122	קליין, ר' מנשה 104, 286
שמש, ר' אברהם אופיר 257	קליין, ר' משה שאול 146
שעיו, ר' רחמים משה 166, 305	קפלין, ר' כתריאל דוד 1, 229
שפיגל, יעקב שמואל 32	קראוס, ר' מרדכי יהודה 10
שפירא, ר' שלמה 411	קרוכמל, ר' מנחם מנדל 190, 383
שפרינצלס, ר' יצחק צבי 13	קרים, ר' אייל 75
שפרן, ר' יגאל 343, 360	קרליץ, ר' אברהם ישעיה 183
שפרן, ר' מנחם מנדל 343	רבפוגל, משה 253
שרגא, ר' שי יצחק 65, 67	רבינוביץ, ר' גמליאל 263
שרייבר, ר' ישכר דב 133	רבינוביץ, ר' נחום אליעזר 11, 12, 14, 46,
שרלו, אריאל 369	77, 98, 105, 136, 155, 185, 211, 215,
שרלו, ר' יובל 289	233, 244, 285, 293, 302, 313, 321, 327,
שרמן, ר' אברהם 411	337, 341, 349, 358, 427, 432
	רובין, ר' יהושע 159

מפתח העינים

- אבלות 316-312; אוזניים 207, 209, 210; אולטרה סאונד 195; אומגה 114; אחות 72;
 איטר 14-21, 410; איידס 327, 371, 375; איילונית 356, 384; אילם 241, 383; אינפוזיה 36;
 אינקובטור 244, 245, 313, 315; אלמנה 344; אלצהיימר 3, 143; אלרגיה 38; אסטמה 334;
 אקמול 67; אשכים 296, 323, 349, 350, 353; אשר יצר 2; אתיקה 258.
- בדיקות 341, 342; ביבליוגרפיה 256; ביטוח 416; ביקור חולים 272-279, 286; בישול 61,
 62; בית חולים 22, 23, 71, 72, 170, 210, 254, 278, 306, 307, 329, 361, 399; בית כנסת 28,
 29; בעלי חיים 359, 428; בר מצוה 25, 26; בריאות 251-253; ברכות 38-42; ברכת הלבנה
 108; ברכת המזון 31, 37; בשר בחלב 157, 158; בתולים 196, 197.
- גבורת אנשים 388-390, 393, 408; גבות 361; גבס 3, 218; גוסס 105, 262, 286, 297, 419;
 גידם 3; גילוח 177; גימגום 34; גירושין 393-403; גלוטן 122-126; גלולות 337; גילטין 162;
 גליצרין 161.
- דדים 216, 431; דיאפרגמה 337, 339; דילול 432; דם 309; דנ"א 331.
- הבדלה 137; הגומל 40, 41, 277; הומיאופתיה 167, 259; הזרעה מלאכותית 204; הכאה
 103; הנקה 57, 166, 344, 345; הנשמה 287; הפטרה 46; הפלות 89, 141, 241, 243, 382,
 391, 430-432; הפריות 324-330, 342; הצלה 53, 96, 99-101, 270, 271; הקאה 37, 148,
 157, 158; הקרנות 176, 353; הרדמה 231, 235; הריון 341, 343; השתלות 292-300;
 התעמלות 361.
- ויאגרה 45, 111, 332, 377, 378; ויטמינים 92-94.
- זיעה 91; זקנים 118, 119, 159, 228, 229, 249, 267; זריקה 1, 226, 301; זרע 32, 323, 325,
 335, 338.
- חולים 3, 29-31, 66, 197, 254, 282-287, 336, 398; חום 85; חליצה 404-410; חנוכה 150;
 חניטה 305; חפיפה 205; חצוצרות 358; חציצה 206-218; חרש 110, 153, 373, 383, 402,
 405, 406, 412; חתימה 71.
- טבעת 214, 215; טבק 247; טומטום 231, 372; טחורים 62; טיפות 95; טלטול 47; טלפון
 154, 155, 279; טריפות 154, 155.
- יארצייט 316; יבום 404-408; ידיים 76, 82, 152; יולדת 62, 102-104, 181, 202; יום טוב
 128-133; יום כיפור 140-147; יועץ 425; יוצא דופן 117; יוצר המאורות 32; יין 126, 127,
 220, 418, 419.
- כאב ראש 135; כאבים 262; כבד 294; כדורים 129, 144, 145, 200, 201, 400; כהנים
 303-306, 317, 319; כויות 31; כיבוד אב 226, 227; כימותרפיה 317; כינמת 177; כלבים
 75, 217, 295, 297; כסא גלגלים 24; כרטיס אדי 293; כשרות 159-167.
- לב 294; לידה 333.

מדחום 106, 107; **מוות** 280, 282, 291-294; **מונגולואיד** 336; **מוקצה** 57; **מורפיום** 297;
מזווה 239, 240; **מזונות** 374; **מחלות** 257, 347, 366, 394, 422; **מילה** 230-238; **מינקת**
147, 344, 345; **מיעיים** 56, 310; **מיץ** 246; **מלח** 120, 156; **מלחמה** 376; **ממזר** 283;
מניעת הריון 85, 186-188, 334-340; **מסים** 249; **מעוברת** 130, 136, 146, 191, 195; **מפגר**
7; **מציצה** 234, 235; **מקל** 48; **משוגע** 364, 365, 401; **משחה** 77-79, 103; **משלוח מנות**
151; **משנה הבריות** 42; **משקפים** 47, 50, 51, 424.

נדה 178-204; **נדרים** 165, 219-225; **נזיקין** 422-427; **נזמים** 429; **נטילת ידים** 1, 36, 88;
נישואין 365-369; **ניתוח** 3, 29, 87, 155, 177, 290, 336, 370; **נכים** 58, 60; **נכרים** 52, 53,
61, 172, 297, 300, 304, 306, 338; **נסיעה** 97-101; **נפלים** 301, 314, 315; **נשיאת כפים** 33,
34; **נשים** 8; **ראיית כתמים** 178.

סגולות 35, 170; **סודיות** 285, 367-369; **סוכה** 148, 149; **סוכרת** 31, 127; **סומא** 32, 46,
409, 412; **סירוס** 85, 353-359; **סנילי** 312; **ספר תורה** 35; **סרטן** 41; **סריס** 407.

עבודה זרה 170-172; **עדרשות** 55, 211; **עובר סוציאלי** 98; **עובר** 88, 268; **עונה** 375, 376;
עור 3; **עזבון** 415; **עיוורון צבעים של רואי דמים** 178; **עינים** 82, 178; **עישון** 130-133,
168, 169, 429; **עצירות** 91; **עקרב** 40; **עקרה** 388.

פג 237, 244; **פדיון הבן** 241-245; **פונדקאית** 320, 321; **פוריות** 90; **פיזיותרפיה** 360;
פילגש 347; **פלסטר** 83; **פסח** 109-127, 141; **פסיכיאטר** 364; **פצוע דכא** 348-353, 366;
פצע 57, 80-82, 192, 212, 213; **פרחי באך** 164; **פת** 44.

צביעת שער 173; **צרבת** 91, 232, 245; **צום גדליה** 139; **צמח** 278; **צמחי מרפא** 248;
צניעות 360-364.

קבורה 243, 307-311; **קוסמטי** 290; **קוצב לב** 49, 302; **קטטר** 11; **קטן** 4, 85; **קידוש** 43,
44; **קידושין** 370-373; **קנין** 420; **קנסילוגיה** 171; **קעקע** 12, 174-177.

רגלים 213, 404, 410; **רופאים** 31, 73, 74, 181-184, 244, 263, 288, 362, 411, 416, 417;
426, 427; **רוקח** 115; **רחיצה** 363; **רהם** 180-194, 216, 346, 384; **ריאות** 74, 267; **ריח** 39;
רפואה 250-302, 374, 379-381.

שביעית 246-248; **שבת** 43-107; **שוטה** 5, 25, 26, 121, 238, 357, 365, 384-387, 393;
395-400; **שופר** 138; **שותף** 421; **שחיטה** 142, 152, 153; **שחלות** 296, 346, 354, 431;
שיבוט 318, 319; **שיניים** 54, 116, 207, 208, 392, 379; **שיתוק** 13, 384, 397, 420; **שליח**
ציבור 24; **שמות** 243, 284; **שמיעה** 27, 28, 59, 138; **שערות** 205, 207; **שקר** 413, 414;
שתל קוכלרי 27.

תבלין 264; **תולעים** 56; **תור** 423; **תחבושת** 81, 82, 203; **תינוק** 281; **תסמונת דאון** 5, 6,
25, 26, 431; **תענית** 108, 130, 134-136; **תפילה** 29-31, 377; **תפילין** 3-23; **תרופות** 47, 70,
84, 111-115, 160-162, 286, 289; **תשעה באב** 136, 137.

א. תפילין, תפילה, ברכות

1. נטילת ידים במקבל זריקת חיסון. הרב כתריאל דוד קפלין. **רבעון קרית ספר**, 37-38, תשס"ח, קכו-קכז.
דיון אם חייב ליטול ידיו כשמוציאים מעט דם.
2. בנוסח הברכות: רופא כל בשר ורופא חולי עמו ישראל. הרב חיים ברלין. **נשמת חיים**, ח"א, סי' ה, עמ' מב.
ביאור שינוי הנוסח: רופא חולי כל העולם או בני ישראל.
3. הלכות תפילין לחולה. הרב יצחק זילברשטיין. **ברכי נפשי**, ח"א, תשלג-תשמא, תשמד, תשמז-תשנב.
תפילין למי שנכרתה ידו. קטיעת יד ימין. איבד ידיו בפיגוע. רופא שהוועק לעזרה בהיותו עטור בתפילין. הסובל ממחלת עור. תפילין בחולה סופני. הנולד בשתי ידים שמאליות. תפילין בחולה אלצהיימר. הנחתם על גבס. ניתוח שיפריע להנחת תפילין. חולה שאין דעתו מיושבת עליו.
4. הנחת תפילין לקטן בן דעת שהוא חולה בחשש לחייו, ורוצה לזכות במצוה טרם היותו בר מצוה. הרב אליהו כ"ץ. שו"ת **ראש אליהו**, ח"א, סי' ט, עמ' לח-מא.
יש להקל לנער חריף וירא שמים כבן שנים עשרה להתחיל להניח תפילין.
5. דין השוטה בהלכה ולענין הנחת תפילין. הרב נתן בנימין עקשטיין. **פארות**, ח"א, שב-שיב.
פרטי ההלכות של הנולדים בתסמונת דאון.
6. חיוב תפילין בילד עם תסמונת דאון. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' ו, עמ' לו.
כשמצבו השכלי מאפשר זאת חייב בתפילין.
7. הנחת תפילין לילד מפגר. הרב יעקב יצחק ניימן. **אגורה באהלך**, ח"א, סי' ג, עמ' כ.
כשהליכותיו ושכלו כבן שבע ולא ישמרם בגוף נקי-יניחו לו כל יום, ויקרא לפחות קריאת שמע.
8. הנחת תפילין לחולה על ידי אשה. הרב אשר חנניה. שו"ת **שערי יושר**, ח"ד, סי' ח, עמ' כז-כח.
יכולה אשה להניח תפילין לחולה ויברך עליהם.
9. ברכת התפילין כשהמצוה נעשית בסיוע אחרים. הרב בצלאל טוביה וטנשטיין. **פארות**, ח"א, שכא-שלה.
הקושר לחולה לא יברך, רק מי שהתפילין מונחים עליו.
10. סיוע בהנחת תפילין למי שאינו חייב במצוה. הרב מרדכי יהודה קראוס. **ראש פינה**, תשס"ז, לג-לח.
פרטי ההלכות בחולה או זקן שאינם יכולים לקשור את התפילין בעצמם וצריכים עזרה מאחרים.
11. הנחת תפילין למי שיש לו קטטר. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' ד, עמ' 14-13.
כשאין הרגשת יציאה והקטטר מכוסה בבגד במקום חיבורו-מותר להניח תפילין.
12. הנחת תפילין על כתובת קעקע מכווערת. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' ב, עמ' 5-8.

- יכרוך בד דק סביב הקיבורת, ואם אפשר מעשה קליעה עם נקבים, ויכרוך על של ראש בלבד להניח תפילין.
13. תפילין במי שידיו משותקות ואינו יכול להזיזם. הרב יצחק צבי שפרינצ'לס. **פארות**, ח"א, רטז-ריז.
- יבשה ידו עד שאינה מוציאה שום דם-נחשב כמי שאין לו יד כלל, וימנה שליח להניח לו.
14. הגדרת איטר לענין תפילין. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. שו"ת **שיח נחום**, סי' ג, עמ' 12-9.
- מי שעושה רוב פעולותיו ביד ימין וכותב ביד שמאל, טוב שירגיל עצמו לכתוב קצת גם ביד ימין, ויניח בשמאל כל אדם.
15. איטר יד. הרב יצחק צבי ברנפלד. **פעמי יעקב**, סח, תשס"ח, י-יא. בירור בדיני איטר לענין קיום המצוות.
16. בדיני איטר יד. הרב מאיר ברנדסדורפר. **נור התורה**, יח, תשס"ח, רנד-רנו. דינו לגבי הנחת תפילין ונטילת לולב, וכשביכולתו לעשות מלאכה ביד שמאל.
17. איטר הכותב בשתי ידיו אבל רוב כתיבתו בשמאל. הרב יצחק מנדל. שו"ת **חקר הלכה** דרכי תשובה, ח"ב, סי' קסט, עמ' תרכג-תרכח.
- יניח על שמאלו גם כשכתיבתו בימין יפה, וזמן רב לפני הבר מצוה ירגיל עצמו לכתוב רק בה.
18. איטר ושולט בשתי ידיו. הרב יוסף יהודה לוינגר. **אהלי יעקב**, קמז-קמט. בירור ההלכה שהשולט בשתי ידיו וכותב בשמאל, מניח בשמאלו שהוא שמאל כל אדם.
19. איטר שהרגיל עצמו לכתוב ביד ימין. הרב אליהו כ"ץ. **ראש אליהו**, ח"א, סי' ו, עמ' כד-לא.
- ראוי להרגיל את הילדים לכתוב בימין ויניחו תפילין בשמאל, ואין לחוש לדברי הרופאים שזה גורם להם נזק בכריאות כגון גימגום.
20. איטר ששינה לכתוב בימין. הרבנים אברהם נתן אילברג וחיים ברלין. שו"ת **נשמת חיים**, ח"א, סי' יג, עמ' נד.
- איטר שעשה תמיד את מלאכתו בשמאלו והניח תפילין בימינו, וכעת הרגיל עצמו לכתוב בימינו, אינו מסכים לשואל שיניח בשמאל, אלא ימשיך להניח בימין.
21. הכותב ביד שמאל, ולשאר המלאכות מסתייע בשתי הידים. הרב ישועה חויתה סופר. **ישועה ורחמים**, ח"א, או"ח, סי' א, עמ' א.
- דיון אם יניח תפילין בימינו או בשמאלו כשאר כל אדם.
22. הנחת תפילין לחולה השוכב בבית חולים למחלות מדבקות, ולפני צאתו כשיתרפא ישרפו אותם. הרב יחיאל מיכל הולנדר. שו"ת **אמרי כהן**, ח"א, סי' כב, עמ' קיד-קית. יש להתיר לתת לו לשם תפילין מבלי לחוש מה שיעשו אתם אחר כך, ואולי יש תקוה שיסכימו לפדותם.
23. הכנסת תפילין לבית חולים כשלאחר מכן צריכים לשורפם. הרב זלמן נחמיה גולדברג. **פעמי יעקב**, סה-סו, תשס"ח, קמב-קנא.
- דיון אם המעשה אסור או התוצאה, ואם יש פעמים שגם גרמא אסור.

24. נכה היושב בכסא גלגלים כשליח ציבור. הרב הלל הרצל יצחק. **בית הלל**, לה, תשס"ח, פ-פב.
- יש להעדיף שליח ציבור שיכול לעמוד. יש לגלגל את כסאו כשיעור שלוש פסיעות לפני שמונה עשרה ואחריו. ישתדל לעמוד לפחות קצת.
25. בר מצוה לילד הלוקה בתסמונת דאון. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ו, סי' ג, ה, עמ' ו-ז, י-יב.
- כספסוף אם גופו נקי או כשאין ידוע אם נשארה צואה בפי הטבעת, חייב בהנחת תפילין. יתנו לו עליית אחרון או מפטיר, ויעשו סעודת מצוה גם עם דרשה. לא כל הסובלים ממחלת נפש או שמאושפזים בבית חולי רוח נחשבים שוטים.
26. חיוב במצוות של ילדים שנולדו בתסמונת דאון כשיגיעו לי"ג שנים. הרב יהודה משולם דב פולטשק. **אור משמח**, ח"ב, קנא-קנח.
- כשלא הגיעו לסימני שוטה דאורייתא יש להם דין גדול, וחייבים במצוות שמן התורה ושמדרבנן. מצוות שאינם יכולים לעשות מחמת מוגבלותם או חולשתם, פטורים כשאר חולים או אונסים.
27. דין השתל הקולרי. הרב שאול ברייש, לרב אליהו שטרנבוך, בתשס"ג. **נזר התורה**, יח, תשס"ח, שלה-שלח.
- בירור דיני כבוד שמיעה שהשתילו לו כלי מיוחד באוזנו אשר באמצעותו שומע כמעט ככל אדם.
28. חולה שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, אם יכול לשתול שם מכשיר האזנה ויענה בביתו דברים שבקדושה. הרב יצחק שמואל שכטר. שו"ת **ישיב יצחק**, חי"ט, סי' א-ד, עמ' לג-מז.
- אפשר לסמוך על הפוסקים שיש לו דין שומע כעונה ויכול לצאת בשמיעתו, אך אינו יכול להוציאם.
29. תפילת חולה אחרי ניתוח. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. שו"ת **אבני ישפה**, ח"ו, סי' טו, עמ' לג-לד.
- כשיש לו רק חמש דקות ללכת לבית כנסת, ילך בסוף התפילה בה יש כמה אמן יהא שמיה רבא. יתפלל בשכיבה או בשיבה, גם ההלל.
30. תפילה על החולה. הרב אפרים גרינבלט. **רבבות ויובלות**, ח"ד, סי' ה, עמ' ו-ז.
- מקורות להזכרת שם החולה ושם אמו.
31. דיני תפילה לחולה. הרב יצחק זילברשטיין. **ברכי נפשי**, ח"א, תשז-תשכד.
- רופא שטיפל בחולים, ולכן הגיע לבית הכנסת מאוחר. באיזה חלק בתפילה מותר למטפל להפסיק כדי לומר וידוי עם החולה. המלווה חולה ברכב לבית חולים, שיתפלל כשהוא נוסע. חולה שיצא מטיפול, ואם יתלבש יעבור זמן תפילה. הסובל מכוויות, גופו ערום ורק ערוותו מכוסה, כשהתפלל יצא בדיעבד ידי חובתו. דיני הפסק בתפילה כדי לענות לרופאים. חולה לב שאסרו לו הרופאים לדבר, ומבקש שאחר יוציא בברכת אשר יצר. יאמר החולה קדיש בשכיבה, ואל ישכור לזה אחר. יתפלל הרופא ביחידות כשחולים ממתנינים במרפאתו. לא ראוי שחולים יהיו שליחי ציבור. חולה סוכרת שצריך לאכול סוכר באמצע שמונה עשרה. המדלג תיבות מהברכות, או שנרדם באמצע. בגד מכובד לתפילה. ברכת המזון בלי יעלה ויבוא.

32. תשובת ר' שמואל ב"ר חיים פינטו בענין סומא בברכת יוצר המאורות ובורא מאורי האש. יעקב שמואל שפיגל. **טללי אורות**, יד, תשס"ח, 171-180.
הסומא מברך מפני שיש לו הנאה על ידי אחרים.
33. נשיאת כפים לכהן זקן. הרב ירמיהו אהרן אדלר. **תל תלפיות**, סז, תשס"ח, צו-צח.
כשאינו יכול להתפלל ויוצא בתפילת שמונה עשרה מהשליח ציבור, אינו נושא את כפיו.
34. כהן שמגמגם בלשון ובמבטא. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' כג, עמ' נ-נא.
יש להקל שיעלה לדוכן, ואף אם אינו שומע מהחזן.
35. הנאה ממטפחת של ספר תורה לצורך גדול, כגון לסגולה לאשה שלא תפיל. הרב יחיאל מיכל הולנדר. **אמרי כהן**, ח"א, סי' ד, עמ' יב-יח.
יש להחיר לפדות את המטפחת ולעשות בה אחר כך סגולה הנצרכת, כי בפיקוח נפש הותרו כל האיסורים ואפילו לרפואה סגולית.
36. נטילת ידיים כשבאחת מידי יד מכה ורטיה או אינפוזיה. הרב אשר חנניה. **שערי יושר**, ח"ד, סי' לו, עמ' קיט-קכב.
חילוקי דינים מתי יברך על נטילת יד אחת, וכן בציפורן שפירשה.
37. ברכת המזון בחולה המטופל בכימותרפיה ומקיא את כל מה שאוכל. הרב פנחס זביחי. **עטרת פז**, ח"ד, אר"ח, סי' א, עמ' מא-מו.
לכתחילה יחזור ויאכל פת לפני שמברך, וכשאינו יכול יברך בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבד.
38. ברכה על דברים שמזיקים או קשים לגוף. הרב יעקב אהרן נח אויש. **אור הכולל**, יז, תשס"ח, שצה-שצט.
הסובלים מאלרגיה או מסוכרת ואוכלים דברים שאסורים להם, יברכו בכל זאת כי זה בגדר אוכל, ערב לחיד, ואינו מזיק מיד.
39. ברכת הריח לרפואה. הרב דוד שור. **המאור**, תכב, תשס"ח, נח-סח.
בשמים העומדים בין להריח בין לרפואה, כשהחולה משתמש בהם לרפואתו מותר לו לברך עליהם.
40. מי שנשכו עקרב ונתרפא. הרב ישועה חויתה סופר. **ישועה ורחמים**, ח"א, אר"ח, סי' יח, עמ' כח-כט.
דינו כחולה שיש בו סכנה ויברך הגומל הגם שלא נפל למשכב.
41. ברכת הגומל בסרטן. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' מב, עמ' סח-סט.
הרב משה שטרנבוך הורה שיברך בשם ומלכות מיד כשיצא מסכנה, ואף שעדיין נשאר רושם.
42. ברכת משנה הבריות על כושי וננס ושאר בני אדם המשוונים. הרב אברהם דורי. **אדרת תפארת**, ח"ה, סי' כה, עמ' צד-צז.
אין נוהגים לברך בשם ומלכות רק אם המום משונה מאד, מעורר תמהון והוא מתולדתו. בספק יברך בלי שם ומלכות, ויהרהר שם ומלכות בלבד.

ב. שבת

43. קידוש לחולה שאינו יכול לאכול ולשתות דרך פיו וניזון מהוורידים. הרב שמואל ניימן. שו"ת **קל כנשר**, ח"א, סי' יא, עמ' עב-עז.
- יכוין לצאת בתפילה או לשמוע מאחר המקדש. פעמים יכול לקדש ולברך על הכוס הגם שלא ישתה ממנו הוא או אחר.
44. מצות סעודת שבת כשאין ביכולתו לאכול מחמשת מיני דגן מטעמי בריאות. הרב שמואל ניימן. **קל כנשר**, ח"א, סי' יח, עמ' ק-קו.
- אל יכריח עצמו לאכול פת, ויאכל שאר דברים. כשאינו יכול לשתות יין עדיף שיקדש בעצמו, וישתו אשתו או בניו הגדולים.
45. נטילת תרופה בשבת לצורך קיום המצוה. הרב אברהם דורי. שו"ת **אדרת תפארת**, ח"ה, סי' לה, עמ' קלה-קמה.
- מחמת כמה טעמים יש להתיר ליטול תרופה לצורך קיום מצות התשמיש.
46. קריאת ההפטרה על ידי עיור הקורא מכתב ברייל. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' יח, עמ' 49-53.
- אין מניעה להעלות עיוור למפטיר שיקרא את ההפטרה בכרכותיה בכתב ברייל, מלבד בקהילה בה נוהגים לקרוא מספר הכתוב על קלף דוקא.
47. טלטול תרופות בשבת. הרב שמואל ניימן. **קל כנשר**, ח"א, סי' לה, עמ' קסט-קעד.
- מותר לטלטל תרופות לצורך חולה, אך יש בזה הרבה פרטי דינים. -בסי' לו סק"ב עמ' קעה-קעט פסק על משקפים שמותר להשתמש בהם כשהזכוכית נשברה, אבל לא כשנשמט בורג הידית ולא נאבד.
48. מי שאינו יכול ללכת יותר מעשר דקות בלי מקל. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' נו, עמ' פח.
- יש לסמוך על המקיל לצאת בשבת נשען על מקלו כשיש סכנה שיפול.
49. יציאה לרשות הרבים כשאין עירוב בקוצב לב וכדומה. הרב איתמר מחפור. שו"ת **ברית הלוי**, ח"א, סי' ו, עמ' כו-כו.
- מותר לצאת בקוצב לב, קוצב חשמלי המושלל תת-עורית, אלקטרודות וסטימולטור המושללים בחלל האפידורלי של חוט השדרה למניעת כאב כרוני.
50. יציאה בשבת במשקפי ראייה או במשקפי שמש במקום שאין עירוב. הרב משה לוי. שו"ת **תפלה למשה**, ח"ד, סי' טז, עמ' קו-קיג.
- מותר לצאת במשקפי ראייה שנחשבים כמלבוש, אבל לא במשקפי שמש שיש לחשוש שמא כשיגיע לצל יסירם מעיניו.
51. הרמת והרכבת משקפים שנפלו ברשות הרבים על תל שלג גבוה עשרה ורחב ארבעה. הרב איתמר מחפור. **ברית הלוי**, ח"א, סי' סב, עמ' רכז-רכח.
- השלג אינו נחשב רשות היחיד ומותר.
52. אמירה לעכו"ם להביא מאכלים מחוץ לתחום למשמשי חולה. הרב שלמה יהודה ויינברגר. **גינת ורדים**, א, תשס"ח, קה-קז.
- המאכלים מותרים בשבת ויום טוב גם למי שמלוה את החולה או היולדת.
53. עשית צורכי חולה שאין בו סכנה על ידי עכו"ם. הרב יעקב יצחק ניימן. שו"ת **אגורה באהלך**, ח"א, סי' סט-ע, עמ' קנח-קסב.

- יכול העכו"ם לעשות לו כל צרכיו גם מה שלא חיוני לרפואתו, כי זה נחוץ לו למנוחתו. בס"י עא עמ' קסג כתב, שיפה עושים בחברת הצלה שיוצאים להציל מומרים שהם כתינוק שנשבה.
54. החזרת שן שנשברה למקומה. הרבנים רפאל אייפרס ושמעון אברהם גרינפלד. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' סג, עמ' צז-קא.
- לדעת פוסקי זמננו מותר להחזיר את השן השבורה למקומה ואינה מוקצה.
55. שימוש במסנת שבמי בורית לצורך רחיצת עדשות בשבת. הרב שלום נח וייס. **אור ישראל**, נב, תשס"ח, מח-נב.
- משום כיבוס וליבון אסור להשרות עדשות בנוזל ניקוי, ומשום בורר גם לא בכלי שיש בו מסנת למציאת העדשות בנקל.
56. תינוק שיש לו תולעים במעינים. הרב איתמר מחפור. **ברית הלוי**, ח"א, סי' כה, עמ' צא-צג.
- מותר להוציא תולעים שנמצאים בפי הטבעת של התינוק, ואין בזה איסורים של צידה או הריגה. כמו כן מותר לשים שם שום כדי שיצאו.
57. הוצאת חלב לתוך כלי על מנת לשופכו, או ליחנו לתוך עיני תינוק עם דלקת. הרב איתמר מחפור. **ברית הלוי**, ח"א, סי' מז, עמ' קסט-קעד.
- אסור להוציא חלב מהאשה בין ביד אפילו השמאלית, ובין במשאבה ידנית. כשיש לה גודש תחלוב ישירות לכיור וילך לאיבוד, רק כל זמן שיש לה צער. בס"י מח עמ' קעד-קעו אסר לתת מוקצה לחולה שאין בו סכנה. ילד שיש לו פצע בפה עד שכמעט אינו יכול לאכול, זהו ספק סכנה ויש להתיר לתת לו מוקצה.
58. התחשבות הלכתית במוגבלים בהלכות שבת. הרב ישראל רוזן. **ברכה לאברהם**, 163-174, תמונות.
- נמצאו פתרונות הלכתיים למצוקות הנכים והמוגבלים בשבת, על ידי בניית מכשירים המבוססים על היסודות של הפעלת עקיפין בגרמא ושינוי זרם חשמלי בלבד.
59. שינוי הזרם במכשיר שמיעה דיגיטלי. הרב לוי יצחק הלפרין. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' סח, עמ' קז-קט.
- פרטי ההלכות של שימוש במכשיר שמיעה בשבת.
60. הפעלת כסא-מעלית לנכים בבית הכנסת. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' מו, עמ' עא-עג.
- בשעת הדחק אפשר לרמוז לגוי להפעילו בשבת לצורך מצוה.
61. גוי שבישל בשבת לחולה שיש בו או שאין בו סכנה. הרב אשר חנניה. **שערי יושר**, ח"ד, סי' סב, עמ' קפח-קצ.
- כשבישל לחולה שיש בו סכנה אין בזה משום בישולי עכו"ם, ומותר במוצאי שבת לבריא וכל שכן לחולה לאכול ממה שנשאר, והכלים אינם צריכים הכשר.
62. חימום מים לצורכי היולדת או הסובל מטחורים. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ו, סי' עד, עמ' קע-קעב.
- מחממים מים ליולדת תוך שלושה ימים ללידה, כשאומרת שצריכה לשתות תה או לרחוץ את פצעי התפירות. הסובל מטחורים יכול לשבת בתוך מים חמים, כי אין ניכר שזה לרפואה.

63. **רפואת ישראל**, ליקוטים וביאורים בהלכות רפואה בשבת ויום טוב.
HALACHOS OF REFUAH ON SHABBOS. RABBI YISROEL PINCHOS BODNER, RABBI DANIEL B. ROTH. JERUSALEM, FELDHEIM, 2008, 34, 378, 20 P.
הקדמות, הסכמות, מפתחות. הערות השולים בעברית.
64. **משנת וחי בהם**, דיני רפואה והלכה בשבת. הרב יעקב אייזנבך. קרית ספר, מכון משנת רבי עקיבא בני ברק, תשס"ז, יט, שלד, פט עמ', הסכמות, פתיחה, מפתח העניינים (בסיוע קופת חולים מאוחדת).
65. **אור שרגא**, שבת, בדיני ואיסורי שבותין והלכות רפואה בשבת. הרב שי יצחק שרגא. ירושלים תשס"ח, רסו, ו עמ'.
66. בדיני רפואה בשבת. הרב טוביה גולדשטיין. **עמק הלכה**, ח"א, סי' כד, עמ' קטו-קכ. הנושאים: רפואה ללא סממנים, אכילת מאכל בריאים לרפואה, חולה היכול לאכול דברים המרפאים לרעבו ולצמא, סכנת אבר.
67. איסור רפואה בשבת. הרב שי יצחק שרגא. **מאור השמש**, א, ח"ב, תקס-תקסו. אין ליטול גלולות למניעת כאב כגון אקמול או כדי להקיא, אבל המקיל יש לו על מי לסמוך.
68. רפואה בשבת. הרב שמעיה לעוו. **יול מים**, ד, תש"ס, עו-קעט, קפה-ריב. בירורים וחיידושי דינים לפי סדר שולחן ערוך אורח חיים סימנים שכח-של, שמ.
69. גזירת שחיקת סממנים בשבת. הרב עזרא בצרי. **בית הלל**, לד, תשס"ח, כח-ל. פרטי ההלכות באלו אופנים קיימת הגזירה בעניני רפואה דוקא.
70. תית תרופה בשבת כשעירב אותה במים מערב שבת. הרב ברוך ראובן שלמה שלזינגר. **ברכת ראובן שלמה**, ח"ז, סי' כב, עמ' קטז-קכ.
- כל רפואה שהיא דרך אכילה ושתייה אסורה גם כשעירבה בערב שבת עם מאכל בריאים.
71. בית חולים שמסרב לקבל חולה שאין בו סכנה עד שיחתום שמו. הרב טוביה גולדשטיין. שו"ת **עמק הלכה**, ח"א, סי' יד, עמ' נט-סא.
- בשעת הדחק יכול לסמוך על הפוסקים שלחתום בלעז או בכתב שאינו אשורית אינו אסור מן התורה, ובחולה שאין בו סכנה התיירו שבות מדבריהם.
72. קבלת משרה כאחות בבית חולים של גויים. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' סז, עמ' קז.
- אין לה לקבל משרה שתצטרך לחלל בה שבת אחת כל שבעה שבועות.
73. רופא שאומר שאין צריך לחלל את השבת ואחרים אומרים שצריך. הרבנים גרשון מנדל סמונוב ובנו אפרים, חיים ברלין. **נשמת חיים**, ח"א, סי' נ סק"ב, נב-נה, עז-עט, קצ-רא, עמ' קכט-קל, קלה-קלו, קלח-קמה, ח"ב, עה-עו, קמו-קנ.
- דיון אם הוא עצמו אסור לו לחלל את השבת.
74. ללכת בשבת לרופא ישראל מומר לחילול שבת. הרב חיים ברלין, לרב משה נחום ירושלימסקי, בתרמ"ז. **נשמת חיים**, ח"א, סי' עה, עמ' קעט-קפט.
- הראשון חולק על מה שפסק השני שמותר ללכת אליו אף כי קרוב לודאי שיכתוב לו איזה מירשם. -בסי' עו עמ' קפט-קצ, ובח"ב, סי' קיד-קטו, עמ' רו-רח, וח"ד, עמ' כז, דן בנאמנות הרופאים. -בסי' קצד-קצה עמ' שעד-שעה שאלת הרב יוסף

- לוינשטיין מסרוצק בתרס"ה, אם אפשר לבטל שידוך אחרי שנודע שהורי החתן חולי ריאות ותשובתו.
75. טיפול רפואי בכלבי יחידת "עוקץ" בשבת. הרב אייל קרים. **מחניך**, א, תשס"ז, 21-45. פסקי הלכה לשבת כיצד ינהגו המטפלים בכלבים.
76. דין השולט בשתי ידיו. הרב יהושע גד מימון. **מאור השמ"ש**, א, ח"ב, תקעז-תקפז. הכותב בידו המיומנת פחות, אינו חייב מן התורה אלא מדרבנן.
77. מריחת קרם ידים בשבת. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' כ, עמ' 59-60. כשאינו סמיך וקשיח אלא נוזלי ונבלע בעור, מותר להשתמש בו על הידים או על השפתים כשאנו צובע.
78. שימוש במשחה בשבת לידים יבשות, או סדוקות ופצועות. הרב אברהם מרדכי. **אור תורה**, תפד, תשס"ח, רסא-רעד. הוראות לשימוש בשמן או במשחה באופן שלא תהיה גזירת שחיקת סממנים או איסורי ממחק ומוליד.
79. מריחת משחות שונות בשבת. הרב שמואל זאב אויש. **תפארת שבתפארת**, א, תשס"ג, רו-רטו. פרטי הלכות של שימוש בסוגי המשחות במקומות שונים בגוף.
80. הנחת עלי גפנים על המכה בשבת. הרב אליהו כ"ץ. **ראש אליהו**, ח"א, סי' נו, עמ' רסב-רסג. שינויי גירסאות בירושלמי אם מותר גם על מכה שהתרפאה, או רק כשלא התרפאה.
81. הנחת רטיה בשבת על מכה או חבורה. הרב יצחק חדאד. **שיח יצחק**, ח"ב, או"ח, סי' י, עמ' טו-יז. במקום צער או חולי לא גזרו, ומותר להניח רטיה עם משחה על המכה.
82. נתינת רטיה בשבת לחולה שאין בו סכנה. הרב אשר חנניה. **שערי יושר**, ח"ד, סי' סז, עמ' רד-רז. אין להניח רטיה בשבת לחולה שאין בו סכנה או להחזירה כשנפלה. -בסי' סח עמ' רח-רי התיר לסובלים מיובש בעינים ויש להם כאבי ראש מזה, לשים טיפות מיוחדות או דבש. הסובל מיובש בגב הידים ואינו מצטער מזה, יכול לתת עליהם שמן.
83. שימוש באספלגית (פלסטר) בשבת. הרב אהרן רייכמן. **פארות**, ח"ב, קסז-קעג. פרטי ההלכות של הנחת הפלסטר והסרתו.
84. לקיחת תרופה בשבת על מנת למנוע נפילה למשכב. הרב יהושע י' נויבירט. **ברכה לאברהם**, 153-154. יש להתיר לקחת בשבת תרופה שתועיל למנוע נפילה למשכב.
85. חילול שבת עבור קטן שיש לו חום גבוה. הרב יעקב יצחק ניימן. **אגורה באהלך**, ח"א, סי' קלו, עמ' רצב-רצו. כשרפואתו לרחוץ במים חמים יכול עכו"ם או קטן לפתוח את הברז החם אף שעל ידי זה נכנסים מים קרים ומתבשלים. -בסי' קלח עמ' רחצ-רצט דן באיסור סירוס בנשים. -בסי' קמב עמ' דש סיכם את אופני ההיתר למניעת הריון.

86. החיוב למנוע צורך לעשות מלאכת פיקוח נפש בשבת. הרב משה מרדכי פרבשטיין.
ברכה לאברהם, 155-162.
87. אסור לגרום בידים ביטול מצות עשה של שבייתה בשבת.
ניתוח לחולה מסוכן בשבת כשאפשר לעשותו ביום חול. הרב דוד יונה. **בית הלל**, לה, תשס"ח, סט-עב.
88. כשהרופאים אומרים שצריך לנתח היום יש לשמוע להם, כי יתכן שההמתנה למוצאי שבת תגרום לסכנה.
חילול שבת להצלת עובר. הרב יהודה זרחיה סגל, לרב איסור יהודה אונטרמן. **צמח יהודה**, ח"ה, סי' סח, עמ' רפה-רפו.
89. דיון בסברא להתיר מכיון שתמיד יש גם סכנה לאם-בסי' עז סק"ב, עמ' שיז, השיב לרב אפרים גרינבלט על ברכת נטילת ידיים במי שידו אחת משותקת.
חילול שבת כדי למנוע הפלה. הרבנים רפאל אייפרס ויצחק זקל פולק. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' סד, עמ' קב-קה.
90. מחללים שבת על ספק הפלה, ואפילו בפחות מארבעים יום.
בדיקת פוריות בשבת. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' סה, עמ' קה-קו.
אין איסור צביעה בהכנסת נייר מיוחד לשתן שייצבע בכחול כדי לדעת אם היה ביוץ.
91. סודה לשתייה לסובל מצרבת בשבת. הרב אשר חנניה. **שערי יושר**, ח"ד, סי' טט, עמ' ריא-ריד.
- יכול לערב מערב שבת ולשתותה בשבת. יש אופנים שמותר ליטול בשבת כדור של טבעונים נגד עצירות-בסי' צב עמ' רעו-רעז הורה שזיעת הגוף יש בה סכנה, אך לא זיעת הבגדים.
92. לקיחת ויטמינים בשבת. הרב טוביה גולדשטיין. **עמק הלכה**, ח"א, סי' כג, עמ' קיב.
יש כמה צדדים להקל ליטול את הויטמינים בשבת.
93. לקיחת ויטמינים בשבת. הרב אשר וייס. **ברכה לאברהם**, 143-152.
מותר לקחתם בשבת, ואין בהם משום גזירת שחיקת סממנים.
94. נטילת ויטמינים או אספירין בשבת. הרב אליהו כ"ץ. **ראש אליהו**, ח"א, סי' נה, עמ' רנח-רסב.
- אין ויטמינים וכדורי אספירין מאכל בריאים, כי יש בהם גם סגולת הריפוי. היו פוסקים בזמננו שהתירו, ויש לסמוך עליהם כשהתחיל לקחת כמה ימים לפני השבת.
95. טיפות צום-קל בשבת. הרבנים מיכל טרגר ופסח אליהו פלק. **קול התורה**, סד, תשס"ח, רצח-שד.
- דחית ערעור על ההיתר ליטול את הטיפות שאינן מרפאות אלא הן למניעה בלבד.
לא תעמוד על דם רעך. הרב ברוך וייסבקר. **ירושחננו**, ב, צט-קכא.
96. גדר מצות ההצלה והחיוב להוציא ממון עבורה.
97. התירו סופן משום תחילתן. הרב טוביה גולדשטיין. **עמק הלכה**, ח"א, סי' כה, עמ' קכא-קלג.
- אין להתיר איסור תורה למי שנסע עם חולה שיש בו סכנה בשבת ורוצה לחזור.

98. נסיעת עובדים סוציאליים בשבת. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' כב, עמ' 61-63.
- מותר להם להגיע למקום הפיגוע ולטפל בנפגעי טראומה, אבל לא לבעלי תפקידים ציבוריים החייבים להתקשר כדי לברר מה צריך לעשות.
99. מגיש עזרה ראשונה שהוא כונן של מד"א והוועק להגיש עזרה רפואית, אם יכול לחזור לביתו בשבת. הרב יעקב אפשטיין. **חבל נחלתו**, ח"ז, סי' ט, עמ' 55-66.
- אסור לחזור בעשית איסורי תורה, אבל מותר לחזור על ידי נהג נכרי.
100. חזרת אנשי הצלה לביתם בשבת. הרב חנניה מאיר פולק. **אור ישראל**, מט, תשס"ח, קכה-קלד.
- כשאין גוי במקומם יכולים לחזור אפילו באיסור דאורייתא, ואינם צריכים לשכור מונית גוי להחזירם.
101. חזרת היוצא להציל לביתו ברכב. הרב ראובן לוי. **אוצרות ירושלים**, י, תקפז-תקצה.
- כיצד לנהוג בחולה שיש בו סכנה לפנינו, ואין מי שיסיענו רק מי שבודאי יעבור על איסור תורה כשיחזור לביתו ברכב.
102. **אשרי יולדתו**. ח"א: פסקים והנהגות למעוברת, יולדת ומינקת הנוגעים למעשה, כולל סגולות, תפילות וענייני רפואה, עם מקורות וציונים. הרב יוסף יפה מברוקלין. (ירושלים) תשס"ז, שלה עמ', הסכמות, הקדמה, ט' פרקים. ח"ב: **מדור התשובה**-שו"ת ביאורים ובירורים בהלכות אלו, מפתח הענינים.
103. צריך לקחת את אשתו ללידה או חולה לבית חולים, ויש לפניו רכב בעל נפח מנוע גדול או קטן. הרב איתמר מחפוד. **ברית הלוי**, ח"א, סי' נז, עמ' ריב-ריג.
- יש להעדיף את הרכב הקטן אם הוא טוב, ואל יעיר את שכנו לבקש ממנו את רכבו. בס"י נח עמ' ריג-ריז אסר למרוח משחה בשבת כגון וזלין ועדינול, וכן לא משחה להרחקת יתושים. בס"י סא עמ' רכד-רכז הורה שאדם שהכה את חברו בשבת ופצעו פטור משלומין, והמוציא מחבירו עליו הראיה.
104. תומכת לידה בשבת. הרב מנשה קליין, ועוד. **בית הלל**, לא, תשס"ח, עב-עה.
- הוראות אם מותר לה לנסוע או לטלפן בשבת לעזור ליולדת.
105. הזעקת קרובי משפחה של גוסס בשבת. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' כג, עמ' 64-65.
- יזעיקו רק כשסביר שיגיעו בעודו בחיים וישוב דעתו יאריך את חייו, או כשהוא עצמו ביקש זאת.
106. מרחום בשבת. הרב זאב דייטש. **תפארת**, ט, תשס"ה, קמב-קמז.
- מותר להשתמש במרחום כספית, אבל לא באחרים כגון הדיגיטלי.
107. בקבוק שתיה של ילדים קטנים שיש בו כעין מרחום מחליף צבעים לפי חום המים. הרב פנחס זביחי. שו"ת **עטרת פז**, ח"ד, או"ח, סי' ו, עמ' סה-סה.
- אין להשתמש בו בשבת אלא אם כן הוציא ממנו את המרחום ואפילו בשבת.

108. חולה שאינו יכול לצאת לחוץ לברך ברכת הלבנה. הרב ישועה חויתה סופר. **ישועה ורחמים**, ח"א, או"ח, סי' כח, עמ' מד-מה.
- כשאור הלבנה נכנס לביתו ונהנה לאורה יברך בבית-בסי' מד עמ' סד דן במעוברות ומיניקות אם יתענו בתענית שגזורים בחוץ לארץ.

ג. מועדים

109. הלכות הפסח לרופא ולמתרפא. הרב ברוך בועז יורקוביץ. **פרדס חב"ד**, 18, תשס"ז, 233-219.
- כולל הלכות בדיקת חמץ, ליל הסדר ותרופות.
110. מכירת חמץ של חרש. הרב חיים קלמן גוטמן. **גינת ורדים**, א, תשס"ח, רכ-רכט.
- אלו שלמדו בבתי ספר המיוחדים להם ומתנהגים כפקחים יכולים למכור את החמץ, ויש לסדר נוסח מיוחד של המכירה.
111. תרופות בפסח שמעורב בהן חמץ. הרב אברהם דורי. **אדרת תפארת**, ח"ה, סי' לט, עמ' קנט-קעד.
- מותר ליטול תרופות שנפסלו לאכילה מערב פסח ואין החיך נהנה מהן. נטילת ויאגרה מותרת גם בלי עטיפה.
112. תרופות בתערובת חמץ בפסח. הרב יוסף י' אפרתי. **ברכה לאברהם**, 141-139.
- במקום צורך וחולי אין איסור ליטול תרופות שאין בהן טעם.
113. תרופות בתערובת חמץ בפסח. הרב יוסף י' אפרתי. **נתיבות הכשרות**, כא, תשס"ז, עא-עד.
- לכתחילה יש להשתמש בתרופות שאין בהן תערובת חמץ, אבל בשעת הצורך מותר כי נפסלו מאכילת כלב.
114. בליעת כדורים שיש בהם חשש חמץ בפסח. הרב איתמר מחפור. **ברית הלוי**, ח"א, סי' סד, עמ' רלג-רלז.
- כשטעמם מר מותר גם לחולה שאין בו סכנה, וכן כדורי אומגה 3 העשויים משמן דגים.
115. נאמנות רוקח עכו"ם לגבי תרופות בפסח. הרב יצחק זקל פולק. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' עב, עמ' קיז-קכא.
- יש נאמנות לרוקח לומר שהתרופה אינה חמץ.
116. שיניים תותבות בפסח. הרב אברהם יהושע הורביץ. **נתיבות הכשרות**, כא, תשס"ז, פג-צד.
- הוראות כיצד לנקותם ולהכשירם לשימוש בפסח.
117. תענית בכורים ביוצא דופן. הרב ישראל דוד הרפנס. שו"ת **מקדש ישראל**, פסח ח"ב, סי' רסד, עמ' מ.
- יש להקל לו שלא יצום, אבל טוב שישתתף בסיום מסכת.
118. מושב זקנים יהודי בו קשה לסדר שיאכלו חמץ בערב פסח בבוקר. הרב ישראל דוד הרפנס. **מקדש ישראל**, פסח ח"ב, סי' רפב, עמ' נב-נד.
- בירורים אם יכולים לאכול מצה, עשירה, מבושלת, נאפתה שלא לשם מצוה ושרויה.

119. זקנים וחולים שאינם יכולים להמתין עד צאת הכוכבים לעריכת הסדר. הרב ישראל דוד הרפנס. **מקדש ישראל**, פסח ח"ב, סי' שכד, עמ' קט.
עצות אלו דברים יכולים להתחיל מפלג המנחה או אחרי בין השמשות.
120. חולה שאינו רשאי לאכול מלח. הרב ישראל דוד הרפנס. **מקדש ישראל**, פסח ח"ב, סי' שע(ב), עמ' קסז.
יטבול את הכרפס בחומץ או באחד משבעת המשקים במקום במי מלח.
121. אכל כזית מצה כשהיה שוטה ונתרפא. הרב ברוך ראובן שלמה שלזינגר. **ברכת ראובן שלמה**, ח"ז, סי' כה, עמ' קכח-קכט.
דיון אם חייב לאכול עוד פעם ולברך.
122. מצה העשויה מכוסמין. הרבנים שלום אליקום גצל ברקוביטש, אריה צבי טובי, דב בר שמידט, שלום שרגא פייש פופולונוש. **גינת ורדים**, א, תשס"ח, רה-ריט; ב, שיא-שיד.
מי שאלרגי לחיטים יכול לצאת ידי חובה במצה מכוסמין.
123. חולה שאינו יכול בשום אופן לאכול כזית מצה ואפילו כתושה. הרב ישראל דוד הרפנס. **מקדש ישראל**, פסח ח"ב, סי' תו, עמ' ריז-ריח.
יאכל אפילו פחות מכשיעור.
124. יציאה ידי חובה בקמח שהוצא ממנו הגלוטן. הרב מאיר ברנסדורפר. **אוצרות התורה**, יח, תשס"ד, ד-ה.
לא יוצאים בו מכיון שספק אם יכול להחמיץ. על חולים לצאת במצה של כוסמין.
125. קמח בלי גלוטן לענין מצה, חלה וברכת המזון. הרב חיים וייס. **עץ חיים** (ברוקלין), ג, תשס"ז, קמ-קמח.
דינו כקמח גמור, ולענין מצה יכול לצאת בה בשעת הדחק.
126. מי שהרופא אמר לו שיהיה חולה שאין בו סכנה מאכילת מצה ומרור או משתית יין ואפילו מיץ ענבים. הרב ישראל דוד הרפנס. **מקדש ישראל**, פסח ח"ב, סי' תסב, עמ' רצד-רצז.
נטית הפוסקים להורות שיתאמץ לאכול אפילו מעט. הסובלים מאכילת חיטה ויפות להם מצות ספעלט (מחמשת המינים), בכל זאת יש עדיפות למצות מחיטה.
127. שתית ארבע כוסות בליל פסח לחולי סכרת. הרב ראובן מרדכי כולי. **אור תורה**, תפח, תשס"ח, תרכח-תרל.
שתית יין יבש עדיפה על מיץ ענבים העשיר בסוכר פירות.
128. רפואה ביום טוב. הרב יוסף שלום אלישיב. **בית הלל**, ל, תשס"ח, כח.
המקורות שגם ביום טוב יש איסור רפואה.
129. הוצאת כדורים ביום טוב לרשות הרבים לצורך חולה שאין בו סכנה. (מונחי).
ארחותיך למדני, ח"ב, סי' מא, עמ' קמא-קמח.
מותר להוציא כדורים ביום טוב אף על פי שהם רק לחולים ואינם שוים לכל נפש הבריאים, ודלא כשמירת שבת כהלכתה, פרק לג, אות כה.
130. עישון סיגריות ביום טוב. הרב יצחק חדאד. **שיח יצחק**, ח"ב, או"ח, סי' יב, עמ' יח-יט.
מותר לעשן ביום טוב מפני שזה כאוכל נפש, וכן מותר בתענית מפני שזה הנחת הנפש שמוותרת. -בסי' יז עמ' כז-כח דן אם עוברות ומיניקות מתענות כשבית דין גזרו תענית על עצירת גשמים.

131. עישון סיגריות ביום טוב. הרב אפרים גרינבלט. **רבבות ויובלות**, ח"ד, סי' צ, עמ' קלח-קמ.
- העישון מזיק לבריאות, ולכן אינו שוה לכל נפש ואסור ביום טוב.
132. עישון סיגריות ביום טוב. הרב אשר כהן. **אוצרות התורה**, טז, תשס"ד, א-ג.
- לפני שחזר בו פסק שהמקל לעשן ביום טוב לרפואה ולא לתענוג יש לו על מי לסמוך, ובלבד שיזהר מאד מאיסור כיבוי ומחיקה.
133. עישון סיגריות בזמננו ביום טוב. הרב ישכר דב שרייבר. **אוצרות התורה**, יח, תשס"ד, כח-ל.
- בזמננו לכל הדעות אסור לעשן.
134. מגיד שיעור חלוש אחרי נסיעה, אם יכול לאכול בארבעת התעניות כדי למלא את תפקידו. הרב יצחק שמואל שכטר. שו"ת **ישיב יצחק**, חלק כ, סי' כב, עמ' קל-קלז.
- גם פועלים ומלמדים חייבים להתענות, ועל דעת כן נתקבלו שביום התענית ממעטים מעבודתם.
135. חש בראשו ביום תענית. הרב חיים דוד באקאן. **עץ חיים** (ברוקליין), ד, תשס"ח, קנה-קסג.
- רבי שלמה הלברשטם מכובד טען שמי שראשו כואב לו אינו חייב בד' התעניות, ובכל זאת לא יתיר לעצמו אלא ישאל מורה הוראה.
136. עוברות ומיניקות בתענית. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' לו, עמ' 112-18.
- פרטי ההלכות כשיש סכנה לעובר או ליונק בתשעה באב או ביום הכיפורים, כשאין הוראה מפורשת מרופא.
137. דיני הברכה לחולה בתשעה באב שחל במוצאי שבת. הרב שמואל ניימן. **קל כנשר**, ח"א, סי' נא, עמ' רכה-רכט.
- הוראות אם יבדיל, מתי, על מה, ואם ישתה שיעור מלוא לוגמיו.
138. בעל תוקע המרכיב מכשיר שמיעה. הרבנים רפאל אייפרס ויצחק שמואל שכטר. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' פב, עמ' קל-קלו.
- יכול להוציא את האחרים ידי חובתם, ומוטב שיסיר את המכשיר בשעה שתוקע.
139. תענית צום גדליה לחולה שאינו יכול להתענות יותר מפעם בחודש מחמת הסכנה. הרב משה לוי. **תפלה למשה**, ח"ד, סי' מט, עמ' שיט-שכד.
- אין מעבירין על המצוות, ויתענה בצום גדליה הגם שמפקיע עצמו מצום יום הכיפורים.
140. חולה שצריך ביום כיפור לדקדק לאכול פחות מכשיעור, כיצד ינהג בשאר תעניות. הרב טוביה גולדשטיין. **עמק הלכה**, ח"א, סי' לד, עמ' קסג-קסה.
- חולה שאין בו סכנה אינו צריך לדקדק בשאר התעניות לאכול פחות מכשיעור. בסי' לט עמ' קפה-קפז דן בחולה שאכל ככותבת ביום כיפור אם פקע איסור אכילה ממנו.
141. הוחזקה בנפלים שלוש פעמים והזהירה הרופאים שלא להתענות כי בודאי תפיל שוב ויסתכן הולד. הרב שאול חיים מוילנא. יד שאול בסוף **נחלת דוד**, סי' ג, עמ' 218.

- שאלה כזו באה לפני חמיו הרב דוד טבל ממינסק, והתיר לה לאכול ביום כיפור בלי שום חשש. בס"ד דף נא דן במינוי שליח קבלה על ידי מי שעתים חלים. בס"ד ו דף נב ע"ב פסק על ילד שמת בתוך שלושים יום ללידתו, שאין אחיו חייב להתענות בערב פסח.
142. חולה שיש בו סכנה ורוצה להחמיר שלא לאכול ביום כיפור. הרב פתחיה הורנבלס. **פתחי שערים**, סי' לב, עמ' תי.
- דיון אם רשאי להחמיר או לא. בס"ד לג עמ' תיא-תיב דן אם חולה שיש בו סכנה הוא בר זביחה ורשאי לשחוט.
143. חולה אלצהיימר בעינוי יום הכיפורים. הרב משה שטרנבוך. **נזר התורה**, יח, תשס"ח, שנא-שנב.
- מותר להאכילו כדרכו מחש פיקוח נפש, ומוטב על ידי גוי.
144. אכילה ביום כיפור שלא כדרך הנאה. הרב טוביה גולדשטיין. **עמק הלכה**, ח"א, סי' מ, עמ' קפז-קצט.
- כשמאכילים חולה בשפופרת דרך צוארו והמאכל או המשקה נכנסים לתוך מיעיו מבלי לנגוע כלל בפה או בחיך, אין צריך לדקדק בפחות פחות מכשיעור. מותר לכתחילה לקחת כדורים בערב יום כיפור כדי שלא ירגיש את הצום ביום הקדוש.
145. בליעת אשה כדורים ביום כיפור כדי לסדר את הוסת שלה. הרב אשר חנניה. **שערי יושר**, ח"ד, סי' קג, עמ' שיא-שיב.
- לא תקחם בים כיפור רק לפני כניסת היום ומיד ביציאתו. מותר לחולה שאין בו סכנה לבלוע כדורים בלי מים, וכשאינו יכול יערבב במים דבר מר. השתה משום פיקוח נפש צריך לברך, הגם שמצטער על כך ששותה.
146. עוברת שהריחה. הרב משה שאול קליין. **עץ חיים** (ברוקלין), ד, תשס"ח, צד-צט. סיכום דיני מעוברת שהריחה ומזכירים לה שיום כיפור היום.
147. מינקת ביום כיפור. הרב יעקב אפשטיין. **חבל נחלתו**, ח"ז, סי' יט, עמ' 104-106.
- כשאין התינוק מוכן לקבל תחליפים, תשאב מראש מחלבה לבקבוקים שתוכל להפשירם. כשנגמרו ואין אפשרות שיינק מאשה אחרת, תשתה לשיעורים כפי הצורך, וכשאין זה מספיק תשתה ותאכל כפי צורכה כדי שלא יסתכן.
148. אכל כזית בטוכה והקיא. הרב חיים יאודה ישראל. **רבעון קרית ספר**, 35-36, תשס"ז, כ-כג.
- יש דעות שבהנאת גרונו יוצא ידי חובת המצוה.
149. מצטער בלילה ראשונה. הרב זליג ראובן בנגיס. **אוצרות ירושלים**, י, סו-סח.
- נראה שחולה חייב במצות ישיבת סוכה בלילה ראשונה, אבל אפילו אם פטור-רשאי להחמיר על עצמו.
150. חולה או חלש שאינו יכול להדליק את כל נרות החנוכה. הרב אליהו כ"ץ. **ראש אליהו**, ח"ב, סי' עג, עמ' נח-סח.
- סדר העדיפויות שידליק לפחות נר אחד, או שאשתו תדליק, או שלוחו, או קטן ואפילו שוטה.

151. אם לילדה המאושפזת בבית חולים ורוצה לתת לאחיות משלוח מנות. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ו, סי' קי, עמ' רנא.
כשיש חשש שהאחיות לא יברכו, עדיף לתת להן מתנת חפץ.

ד. איסור וטהרה

152. שוחט שידיו מרתתות. הרב יצחק חדאד. **שיח יצחק**, ח"ב, יו"ד, סי' א, עמ' לא-לג.
איסור לו לשחוט, וכיון שמוחזק להתעלף כששוחט-אינו נאמן לומר שהפעם לא התעלף.
153. שחיטה והפרשת תרומה על ידי חרש ואלם. הרב אסף בדנרש. **זבד טוב**, שטו-שכב.
דיון ובירור במקורות ההלכה.
154. הטריפות שמנו חז"ל. הרב טוביה גולדשטיין. **עמק הלכה**, ח"א, סי' מד, עמ' רטו-רכב.
יש כיום חולי או מכה בבהמה שידוע שאין לזה שום רפואה בעולם, ולהיפך יש כיום טריפות שמנו חז"ל וידוע שבזמננו יש לזה רפואה, עלינו ללכת תמיד אחרי חכמי המשנה.
155. ניתוחים בפרות חולבות. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' מד, עמ' 141-142.
אין לחוש לטריפה בניתוחים שעושים לפרות חולבות להברותן.
156. מלח שהורתח בקדירה חולבת. הרב אברהם דוד הורביץ. **תפארת**, ב, תשנ"ח, ד-ה.
כשהרתחו מלח לצורך רפואה בקדירה חלבית בת יומה, בירור אם אפשר למלוח בשר במלח זה, ואיך הדין אם כבר מלחו.
157. המתנת שש שעות כשאכל בשר והקיא. הרב יאיר חדאד. **דבריך יאיר**, ח"ג, סי' כז, עמ' קמח-קנא.
ימתין שש שעות משעת האכילה ולא ההקאה, ואחר ההקאה ידח פיו היטב.
158. אכל בשר והקיא. הרב בניהו דיין. שו"ת **דברי בניהו**, ח"א, סי' כח, עמ' קצ-קצו.
ימתין שש שעות לפני אכילת גבינה. לא יברך ברכת המזון, ויבקש מאחר להוציא.
159. קנה בית מלון המיוחד לזקנים. הרב יהושע רובין. **עץ חיים** (ברוקלין), א, תשס"ז, צה-צה.
- הוראות כיצד ינהג הקונה עם הזקנים הגויים המאושפזים לגבי סחורה בדבר האסור, נבילות וטריפות, שתי וערב וצלמים.
160. בעיות כשרות בתרופות. הרב אברהם יונה שורץ. **תפארת אירופה**, ב, תשס"ו, 47-51.
הוראות לבליעת תרופה, ג'לטין וגליצרין, איסור שנשתנה או נשרף, ביטול בדבר שתיקונו בכך.
161. תרופות שיש בהן תערובת גליצרין. הרב שמעיה לעוו. **יזל מים**, ה, (תשס"ה), ט-יא.
יש כמה טעמים לצדד להתיר לחולה או לחינוק וילד עד גיל תשע אבל לא לבריא.
162. ג'לטין במזון ובתרופות. הרב שאר ישוב כהן. **כשרות**, ב, 275-283.
המחמיר במיני מאכל וממתקים תבוא עליו ברכה, אבל בתרופות יש מקום להתיר לצריכים לכך.
163. חולה שאמרו לו לאכול שרץ פלוני לרפואתו. הרב משה ישראל. שו"ת **משאת משה**, ח"א, יו"ד, סי' ה, עמ' צד-קא.

- אמרוהו הרופאים בחולי שיש בו סכנה ולא הועילו לו, ואמר לו אחד ששמע על סם שמרפא אבל נעשה מאיסור, יכול ליטלו פחות מכשיעור.
164. כשרות פרחי באך. הרב חיים יחיאל רויטמן. **אהלי יעקב**, תרל-תרלו.
- מותר להשתמש בתרופה זו הגם שבדרך יצורה מעורב קוניהק העשוי מסתם יינם.
165. מי שנתרפא על ידי איסור. הרב יהודה זרחיה סגל. **צמח יהודה**, ח"ד, סי' טו, עמ' נט.
- מכתב לרב ירוחם ורהפטיג על ספרו בית ירוחם. -בסי' טז עמ' ס-סב דן בדברי הרבי מקלויזנבורג, אם אכילת דברים אסורים לחולה מסוכן מטמטמת הלב. -בסי' כט עמ' פט-קג דן על נודרין בעת צרה כסגולה לרפואה בצדקה וחסד.
166. יניקת תינוק מאשה שאכלה מאכלות אסורות באונס. הרב רחמים משה שעיו. שו"ת **מחקרי ארץ**, ח"א, יו"ד, סי' ב, עמ' רנט.
- אף כי התירו למינקת לאכול מאכלים אסורים מחמת חוליה, מכל מקום זה מוליד בה טבע רע, ולכתחילה לא יניחו לתינוק לינוק ממנה, אלא אם כן יש בזה חשש פיקוח נפש.
167. כשרות תרופות הומיאופטיות. הרב לוי יצחק הלפרין. **כשרות**, ב, 159-170.
- הוראות מתי אפשר להשתמש בהן, ומתי יש לערב בהן תחילה דבר מר.
168. מעלות הבר מצווה עם חלק שני: קונטרס **מעלה עשן** החדש על העישון וסכנתו, כולל קונ': סיגרויות והמכשולים הנולדים מהם על פי הלכה ומוסר, עם הוספות מגדולי וצדיקי הדור, ומאמר מעמיק מספר קדוש ונורא בגנות העישון. (ר' מרדכי רבינוביץ). בני ברק תשס"ז. מהדורה קודמת בתשל"ג, (62) עמ'.
169. **מפסיקים את העשן**, הלכה, רפואה וחוק. כתיבה ועריכה: ישעיה הורוויץ. מבוסס על שאלות ותשובות על העישון, חיים ללא עישון, פאר ללא אפר. ירושלים, משפחה, תשס"ח, 32 עמ'.
170. הלכות עבודה זרה בחולים. הרב יצחק זילברשטיין. **ברכי נפשי**, ח"א, עמ' תרמא-תרמח, תרעו.
- דין אם אפשר לקרוא לכומר אבא (פאטער). רופא יהודי ברומא שקיבל עיטור זהב עם שתי וערב. בן תורה שאביו הנכרי שלח לו מתנה ביום אידם. לומר לפקיד הקבלה בבית החולים שהוא אנגלי כדי לקבל טיפול טוב יותר. לבישת בגדי עכו"ם בבית חולים אנטישמי. רופא נכרי העומד להתגייר, וקיבל פסלים מחולים עובדי עבודה זרה. יש לצדד שמותר להביא מחוץ לארץ עוזרים עכו"ם כדי לטפל בחולים. דיון אם מותר לעבור על איסור תורה כדי לעשות רפואה סגולית שודאי תועיל ויתקדש שם שמים.
171. ריפוי בעזרת קנסילוגיה (מח אחד) על פי ההלכה. הרב שמואל יצחק רוזנבלט. **פעמי יעקב**, סח, תשס"ח, קי-קכח.
- אין בזה שמץ עבודה זרה, ואפשר להתרפא אצל מטפל ירא שמים שקיבל רק את החלק הרפואי שבדברים, דלא כקונטרס אל תפנו שאסר.
172. רפואה לנכרים. הרב יהודה זרחיה סגל. **צמח יהודה**, ח"ד, סי' מב, עמ' קסט-קעא.
- ישוב הנהגת הרמב"ן שריפא נכרית כדי שתתעבר מתלונת רבנו יונה. פעילות מצטיינת של רופא ישראל לנכרי יש בה משום קידוש ה', וחיבוב עם ישראל בעיני הנכרים.

173. בעל תשובה צעיר שטרם נפקד בילדים, ואשתו עומדת על כך שימשיך את מנהגו לצבוע שערותיו מלבן לשחור. הרב פנחס זביחי. **עטרת פז**, ח"ד, יו"ד, סי' ד, עמ' שפו-שצב.
- משום שלום בית יכול להמשיך לצבוע עד שייפקד, מכיון שעושה זאת מחמת בושח ולא לנוי, ועדיף על ידי גוי.
174. כתיבת קעקע. הרב יונה לנדסופר. שו"ת **מעיל צדקה**, סי' לא, עמ' קו-קח. האיסור הוא דוקא כשכותב אותיות ולא סתם צורות.
175. כתובת קעקע למועמדת לגיור. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' קנו, עמ' רז. הרב משה שטרנבוך ענה שמן הדין אין לאסור, אלא שאחרי הגיור לא יהיה נעים לה ללכת כך בין היהודים.
176. כתובת קעקע ברישום לצורך טיפול רפואי. הרבנים נתן גשטטר ואליעזר רוט. **בית הלל**, לג, תשס"ח, לח-לט.
- יש טעמים להתיר לרופאים המבצעים הקרנות לעשות סימוני קעקע סביב מקום הגידול, כדי לכווין היטב את ההקרנות למרכז האיזור הנגוע מבלי לפגוע בשטחים הבריאים.
177. גילוח ראש לילדה שיש לה כינמת. הרב איתמר מחפור. **ברית הלוי**, ח"א, סי' צה, עמ' שנז-שסג.
- מותר לספר ראש קטנה שיש לה כינים. בס"י צו עמ' סד-שסז התיר להסיר בפניצטה או במכונה את שערות האף והאוזן שמתבייש בהן, אפילו אינן מצערות אותו צער הגוף. בס"י צז-צח עמ' סד-שעה הורה למי שעומד לעבור ניתוח בראשו להתנגד שיגלחוהו בתער, בקרני לייזר, ובמכונת תספורת מספר אפס. מותר רק במספר אחד, בסם, או כשהשערות נשארות בגודל 2.5 מ"מ. בס"י צט עמ' שעה-שעה לא התיר לנערה שנחתכה גבת עינה, נראית שסועה וקשה לה בשידוכים, לעבור טיפול קוסמטי למילוי המקום בצבע, משום איסור כתובת קעקע שהוא גם אם אינו כותב שם של עבודה זרה, ואף אם עושה לנוי.
178. עיוורון צבעים חלקי. הרב ד"ר מרדכי הלפרין. **ברכה לאברהם**, 241-256, איורים. דיון בבעיה ההלכתית של רואי דמים עם עיוורון צבעים חלקי.
179. אשה שמוצאת קרטין (גלדי דם) ואינה יכולה לטהר עצמה. הרב יעקב משולם אורנשטיין. **ישועות יעקב**, יו"ד, סי' יז-כג, עמ' נג-פ. תשובות להלכה מתי יש להקל ולתלות שראתה מחמת מכה.
180. מוך דחוק במקום צער גדול. הרב אפרים גרינבלט. **רבבות ויובלות**, ח"ד, סי' קג, עמ' קנז.
- דם הבא מהדחיקה מותר כי אינו מהמקור, ואם מצטערת מאד יש להקל לה שתניח המוך רק ביום הראשון והשביעי.
181. מה נקרא המקור בנוגע לדין אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. הרב יעקב יצחק ניימן. **אגורה באהלך**, ח"א, סי' קט, קי, קפו, עמ' רמו-רמט, ערה-רעז.
- בירור סוגי הבדיקות שעושים הרופאים, ומתי נאסרת. בס"י קיד-קטו עמ' רנח-רנט הורה שלא לסמוך על מדידת החום לקביעת וסת קבוע. בשעת דחק גדולה כדי שיוכלו להיפקד, התיר לשמש בליל ל"א בהוראות מיוחדות. בס"י קכג עמ' ער שאלתו מהרב שמואל ווזנר על מראה דם שנראה במי רגלים על ידי מכשירי

- הרופאים-בסי' קכד עמ' ערב-רעג השיב מתי נקראת יולדת לענין טומאה או חילול שבת-בסי' קנה עמ' רעג-ערה תשובתו לרב משה הלברשטם בענין הזמן שצריכים פרישה קודם הלידה.
182. ניפוח אויר לרחם על ידי שפופרת דקה. הרב הלל ליכטנשטיין, הרב שמעון ישראל פוזן, בתשי"ח. **אור משמח**, ח"ב, קיג-קל.
- אחרי שמיעת הסברי הרופאים אפשר לטהר אותה אפילו אם תמצא דם, כי זה נגרם משריטה קלה של המכשיר בעור.
183. פתיחת הקבר מבחוץ בבדיקת הרופאים. הרב יהודה יחיאל אייזיקסון, החזון איש. **גינת ורדים**, ב, תשס"ח, לז-מד, פקסימילים.
- יש להתיר בתנאים מסוימים להחשיב את הדם כדם מכה.
184. פתיחת הקבר מבחוץ בבדיקת הרופאים. הרב אהרן צבי וייצנר. **גינת ורדים**, ג, תשס"ח, כט-ל.
- ספק אם להאמין לרופאים שאין מכניסים המכשיר עמוק, ובמעוברת בודאי אין מנפחים לתוך הרחם.
185. מראות דמים מטיפול רפואי בצוואר הרחם או בדיאפרגמה, דם בתולים, והרגשה מתוך עצבנות. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' נד-נה, עמ' 185-197.
- פסקי הלכות לשאלות השונות, ובדיאפרגמה מותר.
186. דימום עקב התקן תוך רחמי. הרב שלמה אבינר. **עטורי כהנים**, 267, תשס"ז, 10-12.
- לא נכון שכל כתם היוצא מאשה שיש לה התקן נחשב טהור, ובודאי שגוללות עדיפות על התקן.
187. תלית הדימום בהתקן למניעת הריון. הרבנים אליהו אבירז'ל ויוסף קאפח. **מסורה ליוסף**, א-ב, תשס"ז, 15-16.
- באשה שיש לה וסת קבוע אפשר להחשיב את הדימום כדם מחמת מכה ואין להתחשב בו.
188. התקן תוך רחמי. הרב יהונתן חן. **מאור השמש**, א, ח"ב, תשיא-תשיז.
- אין להתיר לשאת אשה שסכנה לה ללדת, וצריך להתקין ברחמה טבעת בניתוח. נישאה בהיתר ונסתכנה יכולים להתקין לה, אחרי ששאלו שני רופאים זה שלא בפני זה.
189. רואה דם מחמת תשמיש. הרב בניהו דיין. **דברי בניהו**, ח"ב, סי' י-טו, עמ' עה-קכא.
- מכלול עניני הראייה, ואם היא מחמת מכה באותו מקום.
190. אשה שנוצרה לה בליטה בצד שמאל עקב לידה לא מוצלחת, ומאו מרגישה שם כאב ורואה דם. הרב מנחם מגדל קרוכמל. שו"ת **צמח צדק**, סי' פו, עמ' ססד-ססט.
- דינה כרואה מחמת מכה ומותרת לבעלה-בסי' צב עמ' שצח-ת השיב לאסור אשה המרגישה כאב לפני ואחרי הטלת מי רגלים ומוצאת דם רק על העד, ובינתיים שתעסוק ברפואות ובמרחצאות חמים.
191. מעוברת שראתה דם במי רגלים. הרב יעקב אפשטיין. **חבל נחלתו**, ח"ז, סי' כח, עמ' 149-150.
- ראתה דם בחודש השביעי ולדעת הרופא אין לה פצע רק דלקת בדרכי השתן-מותרת לבעלה.

192. בדיקת עונה בינונית בזמן שיש לאשה פצע. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ו, סי' קיט, עמ' רסז.
חולק על הרב ישראל גנס שמטהרה לבעלה, וסובר שיש להחמיר.
193. נפילת הרחם, צניחתו והוצאתו. הרב בניהו דיין. **דברי בניהו**, ח"ב, סי' כא-כד, עמ' קמז-קסה.
פירוט הדינים גם כאשר הרופא בודק במכשיר או בראי.
194. אשה שיש לה חולי השבירה שבני מעיה יוצאים לחוץ, וכשמחזירים אותם לפנים מרגישה כאב גדול ושופעת דם. הרב יעקב משולם אורנשטיין. **ישועות יעקב**, יו"ד, סי' כד, עמ' פ-פו.
תראה את דמה ומכתה לרופא ישראל, ואם לדעתו יכול הדם בפרוזדור לבוא ממכתה, אפשר יהיה למצוא לה היתר.
195. דיני מעוברת, מניקה וניתוח קיסרי. הרב בניהו דיין. **דברי בניהו**, ח"ב, סי' לט-מ, עמ' רלו-רמז.
בירור מאימתי נחשבת מעוברת כשאפשר כיום לראות באולטרה סאונד, דין מניקה כיום שאינה מסולקת דמים כמו בזמן חז"ל, ואם בניתוח קיסרי יש לה דין יולדת.
196. הוצאת הבתולים על ידי רופא. הרב בניהו דיין. **דברי בניהו**, ח"ב, סי' ס, עמ' שצה-שצט.
בירור השיטות אם נטמאה-בסי' סב עמ' תי-תטו דיון על אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם-בסי' סז עמ' תמז-תנו הורה כיצד לנהוג בהרחקות כשהבעל או האשה חולים.
197. בעלת תשובה שפצעה עצמה שלא בכוונה במקום בתולים קודם החתונה. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, ח"ח, סי' כב, עמ' קכז-קלה.
אשר הרופא שהדם מהפצע, יכולה להמשיך בספירת שבעה נקיים ותימנע ממנה חופת נדה. אותו הדבר כשרופא הוציא את בתוליה.
198. נשא אשה מבוגרת שחדל להיות לה אורח כנשים ולא נישאת לפני כן לאיש. הרב יאיר חדאד. **דבריך יאיר**, ח"ג, סי' לה, עמ' רלג-רלו.
צריך לפרוש ממנה אחרי בעילת המצוה ככל אשה, וצריכה לפסוק בטהרה, לספור שבעה נקיים ולטבול.
199. אשה שאיבדה את הכרתה בהיותה תוך ימי השבעה נקיים והתעוררה כעבור יומיים. הרב שלמה משה עמאר. שו"ת **שמע שלמה**, ח"ו, יו"ד, סי' י, עמ' קלג-קלו.
יש להקל שאין זה נחשב היסח הדעת, ותוכל להמשיך את שבעת הימים הנקיים.
200. אשה הנוטלת כדורים להסדרת הוסת. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' קלב, קלג, קלה, עמ' רי-רטו.
יש מרבני זמננו המקילים שלא לחוש לעונה בינונית. כשיוצאים לחופש והיא חלשה, יכולה ליטול כדורים המעכבים את הוסת. יכולה לטבול כשחל ליל טבילתה בעונה בינונית.
201. לקיחת כדורים או זריקות לסידור המחזור. הרב בניהו דיין. **דברי בניהו**, ח"ב, סי' לו, עמ' רטו-רכא.
אינה צריכה לפרוש בעונה הסמוכה לוסת.

202. ההרחקות ביולדת. הרבנים אליהו אלחרר וציון בוארון. **מאור השמ"ש**, א, ח"א, עב-פו. הראשון חולק על הרב שלמה דיכובסקי, וסובר שאסור לבעל להחזיק ביד אשתו היולדת ליתובי דעתא, והסכימו עמו השני ורבנים רבים.
203. החלפת תחבושת לאשתו החולנית בעת נידתה ואין מי שיטפל בה. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, חלק כ, סי' לד-לה, עמ' קפח-קצה.
- כשאשתו עברה כריתת רחם ויש חשש לזיהום שישכן אותה ואין מי שיטפל בה גם בשכר, יכול בעלה החובש להחליף התחבושת בלבישת כפפות או בהפסק מפה.
204. ביצוע הזרעה מלאכותית ביום האחרון לנידתה לפני הטבילה. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' קלא, עמ' רי. אין כאן ביאת איסור, אבל זה פגם לולד.
205. חפיפה בדברים שלא גזרו חז"ל. הרב משה בילר. **ואד יעלה**, ג, קנג-קנט. כשאין הרופאים יודעים אם חומר חדש מסבך את שערוהיה-תנסה היא בעצמה.
206. עיונים ופסקים בחציצות השכיחים. הרב שלמה אליהו מילר. **ואד יעלה**, ג, יג-כא. הוראות על סתימות בשיניים, ציפורניים, עובר ואיפור.
207. בהלכות חציצה. הרב בנייהו דיין. **דברי בנייהו**, ח"ב, סי' עה-פא, עמ' תק-תקעב. דיני חציצה בשערות, באוזניים, בעור התוף, בריסי העיניים, בעדשות מגע, תחבושת, גבס, ובשיניים.
208. כתר שנופל מדי פעם מהשן וטבילה עמו. הרב אשר חנניה. **שערי יושר**, ח"ד, סי' קיג, עמ' שלו-שלט.
- כשאי אפשר להוציאו רק על ידי רופא אינו חציצה. כשיכולה להוציאו ולהחזירו בקלות צריכה לטבול שנית.
209. חציצה במוך העשוי לרפואה. הרבנים דובר בלורין וחיים ברלין. **נשמת חיים**, ח"ב, סי' קיח, עמ' ריג-רטו. מותר לחולת אוזניים לטבול עם הצמר גפן שמחליפה אותו כל כמה ימים, מכיון שזה עשוי לרפואה.
210. שמן בתעלת האוזן. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' קמו, עמ' רכח-רכט. אפשר להקל שאין זו חציצה-בסי' קסו עמ' רנט הורה על סדר הכנסת ספר תורה לבית חולים.
211. עדשות מגע לענין חציצה בטבילה. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' סב, עמ' 208-209.
- לכתחילה מסירים לפני הטבילה, ובדיעבד כשטבילה והן בתוך עיניה עלתה לה טבילה.
212. טבילה באשה שהרופא חבש לה פצע ביד, ואסר לה להכניסה למים. הרב יצחק חזן. שו"ת **יחווה דעת**, ח"א, יו"ד, סי' ג, עמ' קד-קט. אפשר להקל לה לטבול עם הרטיה רק בתנאים מסוימים.
213. אשה שיש לה פצעים ברגלה, והורו לה הרופאים לא להסיר את התחבושת עד שנה. הרב פתחיה הורנבלס. **פתחי שערים**, סי' לח, עמ' תיח-תכג. פסק הלכה כיצד תנהג.

214. אשה חולנית שבעצת הרופאים הניחו לה טבעת באותו מקום. הרב ראובן הלוי דננברגר. **ראש לראובני**, סי' לב, עמ' רנ-רנו.
- תעשה הבדיקות כפי כוחה, ואין זה חציצה לטבילה.
215. טבעת נובה-רינג למניעת הריון. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' סא, עמ' 207-205.
- אין צריך לבדוקה או להוציאה לפני הטבילה, ואם טבלה ולא הוציאה אותה עלתה לה טבילה.
216. טבילה באשה שצריכה לעבור בקרוב ניתוח להסרת דד. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' קמג, עמ' רכה-רכו.
- אין חוטי התפירה שנותרו מבדיקת הרופאים חציצה, מכיון שעומדים לכרות את כל הדרד בקרוב. - בסי' קמה עמ' רכח מסר בשם פרופ' אברהם שעדיף לצרוב את הרחם למניעת דימום, כי אין בכך ודאות לאי פוריות.
217. טבילת צעירה אחרי לידה ושמו לה הרופאים צינור ניקוז בכליתה. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, ח"ח, סי' כד-כט, עמ' קמב-קסה.
- לא תטבול כששמו את הצינור לזמן קצר, ואין חשש להרהורי עבירה. אם זה לזמן ארוך תוכל לטבול, מכיון שזה עשוי לרפואה ולא תסירנו.
218. חציצה בגבס. הרב יוסף פרידמן. **ואד יעלה**, ג, קכו-קלט.
- שברה ידה ביום השביעי ולדעת הרופא זו סכנה להמתין עם הנחת הגבס עד הלילה, יכולה לטבול ביום השביעי אם לא תפגש עם בעלה עד הלילה.

ה. נדרים, כיבוד אב, מילה, שביעית

219. בחור עני שאביו נפטר במגיפה, ונדר רביע גופו לשמואל הרמתי, אך אין בידו לפרוע בגלל עניו ומחלותיו. הרב לוי בן חביב. **שו"ת מהרלב"ח**, סי' ג, דף ה ע"ב-ו ע"ב.
- ישומו כעת את כל גופו כעבד הנמכר כדי לשלם דמי כולו, ויתכן שעדיף להתיר את נדרו.
220. נדר בנוזירות שמשון וכשקפץ עליו חולי אמדוהו הרופאים שייטב לו אם ישתה יין. הרב משה ישראל. **משאת משה**, ח"א, יו"ד, סי' יב, עמ' קמד-קמח.
- יש כמה טעמים להתיר לו לשתות יין, ויתירו את נדרו.
221. רב זקן שחלה ונבצר ממנו למלא את תפקידו, וקצף על הקהל שקבלו חכם אחר לדרוש להם עד שנאלץ הלה להישבע שלא ידרוש כי אם ברשותו, והתירו לו הקהל. הרב שמואל די מדינה. **שו"ת מהרשד"ם**, ח"א, יו"ד, סי' קלב, דף ח ע"א.
- יפה התירו לו, ומן הדין גם לא היה צריך התרה.
222. חולה שרצה להקדיש את שתי החצרות שלו, והתברר שלא הותיר דבר לאשתו ולבנו ועמד מחוליו. הרב שמואל די מדינה. **שו"ת מהרשד"ם**, ח"א, יו"ד, סי' קפ, דף כה ע"א.
- יש כמה סיבות שיכול לחזור בו וההקדש בטל.
223. נדר בכתב ובעת צרה. הרב ישעיה זילברשטיין, לרב ישראל ולץ. **טוב משה**, שא-שב.
- קיבל עליו בכתב שלא יאכל תבשיל בשר והמבושל בכלי בשרי, וכעת חלה ואינו יכול לאכול מאכלי חלב, יתיר את נדרו.

224. נדר לחדש בכל שבוע עשרה גרגרים (של זהב לעיטור ספר תורה), ואם לאו יתן כל שבוע איזה סך לקופת רבי מאיר בעל הנס, וכעת תשש כוחו ואסרו לו הרופאים כל מיני טירחות. הרב ישועה חויתה סופר. **ישועה ורחמים**, ח"א, יו"ד, סי' צב, עמ' ריא-ריג. אין מתירים לו את הנדר השני עד שיתירו את הראשון, וזה אי אפשר כי הוא נדר למצוה.
225. נדר בגרוזיה כשאשתו הקשתה ללדת שינרב שני כבשים לסעודת הודיה, וכעת נודע לו שבשרם מזיק לבריאות היולדת ורוצה לשחוט שני עיזים. הרב פנחס זביחי. **עטרת פז**, ח"ד, יו"ד, סי' י, עמ' תכא-תכד. לכתחילה יביא עז בנוסף לשני הכבשים, ואם זה קשה לו יעשה התרת נדרים.
226. הלכות כיבוד אב ואם. הרב ישראל דוד הרפנס. **ויברך דוד-כיבוד אב ואם**, ח"ב, סי' א, ה, ו, ט-יא, יג-טו, כו, לב-לז, נ, פט, קיט, קמז, ריג-ריד, רלא, רלד, רפט, עמ' קפא, קפג, קפו-קצא, קצט, רא-רו, רמז, רסה, רפד-רפו, שיח-שכ, שלב-שלו, שעג-שעד. לעת זקנותם של אביו ואמו צריך להתקשר אליהם תמיד לשאול אם זקוקים לסיוע. יכול לבקש מאחיו להשתתף בהוצאותיו, וכשהתנה יכול אפילו אחרי מותם. כשהם בבית חולים חייב ללכת מדי יום לבקרו גם כשיש שם מי שמטפל בהם, וגם כשאינם בהכרה. ציוה הרופא לאביו שיטייל כל יום לבריאותו וצריך בן לוויה, חייב ללוותו. כשמשמעממים בזקנותם יבוא לבלות הזמן עמם, או שיקבע אתם שיעור. יוליך את אביו לבית הכנסת כשזקן או חולה גם אם מפסיד שעות מעבודתו, אך לא כשיאבד את מקור פרנסתו. עליו לעקור לעיר מגורי הוריו כדי לשמשם בזקנותם. אינו חייב לבוא אליהם למקום הנופש. בן יחיד לא יסע לרבו במדינה אחרת או לנופש בקיץ, אם על ידי זה לא יוכל לשמש את הוריו הזקנים. חייב להכניסם לביתו על חשבונם כשהטיפול אינו על אשתו, ולא יכניסם למושב זקנים. עיקר החיוב על הבנים ולא על הנכדים. יתפלל בבית המדרש של אביו כשזקן וצריך לשימוש. כשנחוץ לטפל בהם כל יום בוקר וערב ולא ישאר לו זמן ללמוד-פטור. לא ישמעו הילדים להוריהם הזקנים המונעים מהם להינשא. ימנע מהם ליטול מאכל הפוגע בבריאותם, ולא יקנה להם סיגריות. מותר לעשות לאביו זריקה אם לא יוציא יותר דם מהרגיל, או בדיקת סוכר. כשנחוצה בדיקת דם מהורים לצורך ביטוח חיים של הבן, יעשה זאת רופא נכרי. מותר לקחת את אביו הזקן לחתונה בשנת האבל על אמו.
227. טיפול רפואי באביו כשאין אחר. הרב אפרים גרינבלט. **רכבות ויובלות**, ח"ד, סי' קכה, עמ' קצב-קצג. לכתחילה יחפש אחר, וכשאינו מוצא יכול לטפל בעצמו.
228. קימה בפני זקן בן למעלה משמונים שאינו שומר תורה ומצוות. הרב פנחס זביחי. **עטרת פז**, ח"ד, יו"ד, סי' ה, עמ' שצג-שצח. יש לעמוד מפניו מכיון שמכבד התורה ולומדיה, בא לבית הכנסת ומניח תפילין, אלא שלא למד לקיים הכל.
229. זקן שלא רוצה שיקומו מלפניו משום שזה גורם לו דכאון. הרב כתריאל דוד קפלין. **בית הלל**, לא, תשס"ח, יד-טו. בירור דעות הפוסקים והמקובלים אם יכול הזקן למחול, ומאיוז שנה.

230. תינוק שנולד בניתוח קיסרי בצום גדליה שחל ביום חמישי, ובגלל הניתוח אי אפשר למולו ביום כיפור. הרב יאיר חראד. **דבריך יאיר**, ח"ד, סי' יב, עמ' עא-עד. ימולו אותו ביום ששי ולא ידחו ליום ראשון.
231. צער המילה להלכה. הרב יהודה זרחיה סגל. **צמח יהודה**, ח"ד, סי' מג, עמ' קעא-קעד. אין להרדים את האבר, וכשהרדימו לא יוכל האב לברך כי חסר צער החיתוך. בסי' נ עמ' קצד השיב לרב גדליה פלדר על גרות טומטום.
232. עוד על צהבת במילה. הרב יואל וד"ר חנה קטן. **ברכה לאברהם**, 271-283. צהבת פיסיוולוגית אינה מחלה, ואין לדחות את הברית בגללה.
233. שימוש במכשיר מגן למילה. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' טו, עמ' 224-227. ציטוט דעות הרבנים הנקין, סילבר והרצוג.
234. מציצה בכלי. הרב חיים ברלין, לר' יצחק סובלסקי, בתרנ"ו. **נשמת חיים**, ח"ב, סי' קנב, עמ' רסט-ער. אין לשנות מנהג אבותינו מעולם למצוץ בפה, ורק בחשש סכנה אפשר לעשות המציצה בכלי.
235. מציצה בפה. הרב פתחיה הורנבלס. **פתחי שערים**, סי' ד, עמ' רלה-רמ. בירור הלכתי שהמציצה מצוה, ולכן אין שומעים לרופאים שאומרים שכיום נשתנו הטבעים ואדרבה סכנה למצוץ. בסי' ה עמ' רמא-רמד דן בהרדמה בעת מילתו של גדול.
236. חובת מצות מילה על האב, וחובת המציצה. הרב בן ציון שטרסר. **אהלי ש"ם**, ד, תשס"ח, פב-פח. נחלקו האחרונים אם המציצה היא חלק ממצות המילה, או שרק למניעת סכנה.
237. פג שלא יכולים למולו עד זמן מסוים. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, חי"ח, סי' לא, עמ' קעב-קעט. לכתחילה ימתינו בקריאת השם עד המילה, אבל בילד חולה ששהה יותר משלושים יום יכולים לתת לו שם כדי להתפלל עליו.
238. חיוב מילה בילד שוטה. הרב טוביה גולדשטיין. **עמק הלכה**, ח"א, סי' נא, עמ' רמט-רנ. חייבים למולו מן התורה, ולכן כשנולד בשבת יש למול אותו בשבת.
239. צורת הפתח במזווה. הרב שלמה גוגיג. **מחניך**, ב, תשס"ח, 297-300. מרפאה באולם שחילקוהו לחדרים במחיצות גבס אין לחייב במזווה.
240. מזווה בחדר לידה. הרב שמואל דוד. **תחומין**, כח, 448-451. יש מקום להתיר לקבוע שם מזווה כשהיולדת מבקשת זאת לשמירה וישוב דעתה, אבל לא יברכו על קביעתה ויכסוה.
241. בהלכות פדיון הבן. הרב איתמר מחפור. **ברית הלוי**, ח"א, סי' קב-קד, עמ' שצא-שצט. נולד עם מומים בלב או עם שלוש כליות, או בלי כיס המרה וחי שלושים יום, דינו כספק טריפה ויפדוהו בלי ברכה. בכור שנולד עם חולשה יש לפדותו. הפילה אחרי ארבעים יום ולא ראו בנפל ריקום איברים, יפדו את הבא אחריו בברכה. כשאבי הילד אילם ואינו יכול לברך שהחינו, לא יברך הכהן במקומו. בסי' קה עמ' ת-תא פסק כיצד לנהוג, כשהוציא אחד מהתאומים את ראשו חוץ לנרתיק

- וביצעו ניתוח קיסרי. בלידת מלקחיים או בואקום פודים בברכה. בהריון חוץ רחמי דהיינו בחצוצרות, הבא אחריו בכור.
242. מבכרת שהפילה ונחלקו הנשים אם ניכר בנפל ריקום איברים, וכעת ילדה זכר. הרב דוד טבל ממניסק. שו"ת **בית דוד**, סי' כד, דפים נה-נו.
ודאי חזקת ממון עדיפה מחזקת הגוף, והאב פטור מפדיון הבן.
243. פדיון הבן כנולד אחרי הפלה ביום שבעים וחמישה. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' קעב, עמ' רסז.
לא בדקו את השפיר לראות אם הוא מרוקם, יפרו את הבן הנולד בלי ברכות. -
בסי' קעג עמ' רסז-רסח התיר לבנו של מי שצויה לשרוף את גופתו, להחתימו כשאינו בריא על צוואה אחרת שרוצה להיקבר בין יהודים. -בסי' קעד הביא סדר שינוי השם אצל רבו שחלה.
244. פדיון הבן לפג. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' עז, עמ' 258-262.
נולד לפני זמנו והושם באינקובאטור אינו חייב בפדיון עד שיוצא ממנו, ובלבד שכבר עברו שלושים יום מלידתו. -בסי' עח עמ' 263 הורה למי שהטעה רופא שיבוא לבקרו באמצע הלילה, שאינו צריך לשלם יותר ממה שסוכם תחילה.
245. תינוק הנמצא באינקובטור או שעדיין צהוב ולא ראוי למילה והגיע יום שלושים ואחד. הרב בנימין כהן. שו"ת **שושנת בנימין**, ח"א, סי' כח, עמ' 155-161.
כשהבריא ביום הל"א ימולו אותו תחילה ואחר כך יפרוהו. כשעדיין אינו ראוי למילה-למנהג אשכנז פודים אותו בזמנו, ובין הספרדים יש שני מנהגים אם לקיים המצוה בזמן או לדחות עד שיבריא.
246. מיץ שנסחט מתפוזי שביעית לחולה שאין בו סכנה. (מונחי). **ארחותיך למדני**, ח"ב, סי' פט, עמ' שה-שט.
יש להתיר לחולה שאין בו סכנה לשתות משקה שבא מתפוזים שיש בהם איסור שביעית.
247. קדושת שביעית בעלי טבק. רבי יקותיאל יהודה הלברשטם. **קול מהיכל** (ישיבות), ז, תשס"ח, יט-כח.
דינם כמלוגמא שאין בה קדושת שביעית כי מעשנים מחמת עצבנות, וכבר קבעו הרופאים שהעישון גורם למחלות.
248. קדושת שביעית בצמחי מרפא (האלוורה). הרב יהודה עמיחי. **אמונת עתיך**, 74, תשס"ח, 43-48.
כל ענף שיתחיל להופיע אחרי ראש השנה תשס"ח יצטרכו לנהוג בו קדושת שביעית אבל יוכלו להשתמש בו לרפואה.
249. ישיש חולה שביקש לפטור אותו משלום מסים לקהילה. הרב יהודה אלבאז. **שבות יהודה**, חו"מ, סי' מה, עמ' רכה-רכו.
שני בתי דין פסקו לפטרו כי הוא כבן שבעים מדוכה ביסורים, תש כוחו ממלאכה אפילו על ידי הדחק, עיניו סומות והוא כלוא בבית.

ו. רפואה, השתלות

250. **ספר אסיא**. מאמרים תמציות וסקירות בעניני רפואה והלכה. כרך י. העורך: ד"ר מרדכי הלפרין. עורך משנה: אליאב משה. ירושלים, מכון שלזינגר, תשס"ח, 10, 497, 16 עמ', הקדמה, שער ותוכן באנגלית.
251. קונטרס **רפואה שלימה**. ח"י כללי בריאות, חיזוק ורפואה כללית. אליהו שלמה לוי. ירושלים, גמ"ח תתן אמת ליעקב חסד לאברהם, (תשס"ח), 12 עמ'.
252. **שמירת הבריאות להרמב"ם**. פירושו של ר' יעקב צהלון הרופא להלכות דעות פרק ד, בתוספת מבוא קצר לחיבור אוצר החיים. מבואר על ידי זהר עמר. נוה צוף, לזכר שרה לישה, תשס"ח, 100 עמ', שער נוסף באנגלית.
253. **יסודות שמירת בריאות הגוף והנפש על פי הרמב"ם**. מלוקט מספרי קודש ורפואה שלו, ומבואר בלשון שווה לכל נפש. משה רב פוגל. ירושלים, מוסד הרב קוק, תשס"ז, רכ עמ', הקדמה. ח"א: ו' פרקים; ח"ב: יט פרקים, ביבליוגרפיה.
254. **חסדי אברהם**. החולה בהלכה, אוצר דינים פסקים וביורוי הלכות הנוגעים לחולה בבית החולים. הרב אברהם יהושע השל פרידלנדר. חלק שלישי. ברוקלין תשס"ח, 24, תכב עמ'. "מהדורת זכרון פנחס". הסכמות, תוכן, הקדמה, מפתח הענינים.
255. **ברכה לאברהם**, אסופת מאמרים לכבוד הרב פרופ' אברהם הלוי שטיינברג, מפרי עטם של ידידיו ומוקיריו במלאת לו ששים שנה, בתוספת כתבים של אבות המשפחה, בעריכת בנו יצחק אילן. ירושלים תשס"ח, 494; 146 עמ'. עם חלק באנגלית, תולדותיו, רשימת פרסומיו והרצאותיו, תפילות שחיבר והערכת פעולותיו.
256. מפתח מועד למאמרי רפואה והלכה שנדפסו בספרי השו"ת ובכתבי עת תורניים בשנת תשס"ג. הרב מאיר וונדר. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 145-198. 8 פרקים, 91 מקורות, 376 ערכים.
257. מילון שימושי לשמות מחלות בספרות הרבנית של ימי הבינים והעת החדשה. הרב ד"ר אברהם אופיר שמש. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 128-144. רשימה אלפביתית וטבלאות לפי סוגי המחלות והשאלות ההלכתיות שעוררו.
258. סילבוס באתיקה רפואית על פי מורשת ישראל. ד"ר בנימין גזונדהייט. **ברכה לאברהם**, 177-185, לוחות. מבוסס על האנציקלופדיה הלכתית-רפואית של הרב פרופ' אברהם שטיינברג.
259. הומיאופטיה. הרב שלמה אבינר. **עטורי כהנים**, 265, תשס"ז, 7-12. מותר להשתמש בדרך זו שאינה רפואה חלופית אלא משלימה.
260. התרפאות בדברי תורה. הרב עופר יוסף. **תחומין**, כח, 402-410. בירור גדרי האיסור וטעם ההיתר לומר תהילים לרפואת חולה.
261. פרוייקט השו"ת הבינלאומי לרפואה והלכה. ד"ר מרדכי הלפרין. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 106-110. לקחים מהרחבת השירות לנושאים רגישים בחיי משפחה.
262. עיונים בהלכות רפואה וסכנה. הרב יהודה דוד בלייך. **תפארת אירופה**, ב, תשס"ו, 25-35. הנושאים: חובת הריפוי, עירוי ורפואה שאינה בדוקה, טיפול למניעת כאבים, דיני גוסס והחיאה, הכנסת עצמו למקום סכנה.

263. טוב שברופאים לגיהינום. הרב גמליאל רבינוביץ. **המאור**, תיט, תשס"ח, ע-עא. שנים עשר פירושים על מאמר זה.
264. עשבי תבלין ברפואה העממית ובמחקר המדעי. ד"ר אסתר קאפח. **מסורה ליוסף**, ה, תשס"ח, 303-322.
- מבוסס על מחברת צמחי המשנה של הרב יוסף קאפח.
265. הגשת טיפול וכפיתו בראי המשפט העברי והישראלי. הרב אלחנן פרינץ. **מחניך**, ג, תשס"ח, 161-181.
- סקירת הדעות השונות בענין הליכה לרופא וכפית טיפול רפואי.
266. הסכמה לטיפול רפואי. שאלות הרב אברהם שטיינברג ותשובות הרב שלמה זלמן אורבך. **ברכה לאברהם**, 135-136.
- תגובות הלכתיות למאמרו של השופט אמנון כרמי על עמדת המשפט הכללי בארץ בשאלות אלו.
267. כפית טיפול רפואי הגורם יסורים קשים לצורך הצלת נפשות. הרבנים נתן גשטטנר ואליעזר רוט. **בית הלל**, לב, תשס"ח, נ-ס.
- חולה זקן שלקה בדלקת ריאות קשה והכנסת צינור לקנה כדי לאפשר את הנשימה גורמת לו יסורים קשים, שב ואל תעשה עדיף.
268. **ערך החיים בהלכה**, העובר כנפש-הגדרת חיים אנושיים. דב הלברטל. חלק ח: במקורות, בשו"ת, באקטואליה, הגדרה. ירושלים תשס"ז, 10, 283 עמ'.
269. פעילות בחזית העורף-היבטים הלכתיים. פרופ' אברהם שטיינברג. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 5-39.
- הנושאים: קדימויות, סיכון עצמי ופיקוח נפש.
270. עדיפויות בהצלת נפשות בציבור. הרב שלמה דיכובסקי. **ברכה לאברהם**, 187-206.
- עם נספח מבנו עו"ד הרב יעקב: קדימויות בהצלת נפשות-הגישה האתית.
271. אירוע רב נפגעים. אורי סדן. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 40-48.
- יחיד מול רבים וחיי שעה מול חיי עולם.
272. **מצוות ביקור חולים**. ח"א: משכיל אל דל. ח"ב: הלכות ביקור חולים-בירורי הלכה ואגדה. הרב יעקב מאיר פרבשטיין. ירושלים תשס"ח, טז, תקנח עמ', הסכמות.
273. **ביקור חולים בהלכה ובאגדה**, הלכות והנהגות, מוסר ומחשבה, עיונים ופנינים, סיפורים, תפילות ותשובות מגדולי ישראל. הרב אשר זליג מורסקי. מודיעין עילית, מכון משנת רבי עקיבא בבני ברק, תשס"ח, ל, שנב, טז עמ'. הסכמות, הקדמות, ז' שערים, מפתח ערכים, תמונות, כתובות וטלפונים.
274. **ילקוט יוסף**, דיני אבלות וביקור חולים. הרב יצחק יוסף. מהדורת תשס"ח לעילוי נשמת בתיה בת רחל, (ירושלים), דש עמ'.
275. **משל האבות**, על הלכות ביקור חולים. א-ב. הרב משה לוי. יעץ וסייע רופא הילדים הרב משולם הרט. ביקורת הלכה: הרב אברהם צבי ישראלזון. בני ברק תשס"ח, 48, 316, 16, 627 עמ', הסכמות, פתח דבר. י"ח פרקים של פסקי הלכות ועיונים, הגיגים ופנינים, עובדות ומעשים.
276. **בקור חולים כהלכתו**. הרב ד"ר משולם הרט. בני ברק תשס"ח. (מודעה)

277. **רופא חולים.** דינים ומנהגים בהלכות: מצות ביקור חולים, ביקור אצל רופאים, תפילה על החולה, ברכת הגומל לחולה. עם ציונים ומקורות לכל דין על פי הגמרא והפוסקים ראשונים ואחרונים. הרב מאיר וענונו. ירושלים תשס"ח, יב, תיב עמ', הסכמות, הקדמה, מפתחות, הנצחות.
278. בהלכות ביקור חולים. הרב יצחק זילברשטיין. **ברכי נפשי**, ח"א, עמ' תרפ-תרפב, תרצא, תרצג.
- כשמבקר חולה בבית חולים אינו צריך לבקר את כולם. יכול לסגור את חנותו לזמן קצר כדי לקיים את המצוה. חסד עם מעורער בנפשו. מצוה לבקר גם חולה שהוא צמח.
279. ביקור חולים וניחום אבלים באמצעות הטלפון. הרב צבי רייזמן. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 125-127.
- סיכום דעות פוסקי זמננו אם מקיימים מצוות אלו בטלפון.
280. קירוב המות על ידי האדם. הרב גבי אלמשעלי. **מחניך**, ב, תשס"ח, 49-94.
- מכלול עניני הגוסס, קירוב המיתה והסרת המונע.
281. טיפול בחנינוק במצב סופני. הרב יצחק זילברשטיין. **ברכה לאברהם**, 267-270.
- פסקי הלכה אם חייבים לתת לו טיפול מאריך חיים בכל מצב.
282. חולה הנזטה למות ורוצה לקרב מיתתו. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ו, סי' קלו, עמ' רצז-רחצ.
- זקן בן למעלה מתשעים הסובל מאד משבר בירכו ולדעת הרופאים ימות תוך שלושה חודשים, אין למנוע ממנו לתלוש את האינפוזיה כששואל את נפשו למות מרעב.
283. תפילה על חולה ממזר שיבריא. הרב הרצל הלל יצחק. **בית הלל**, לד, תשס"ח, סח-סט.
- ראוי להתפלל לרפואת ממזר במיוחד אם הוא תלמיד חכם.
284. שינוי השם לחולים. הרב יעקב מאיר פרבשטיין. **בית הלל**, לג, תשס"ח, מח-סא.
- פרטי ההלכות והאופנים של שינוי שם לחולה. בעמ' פח-פט, צג, דן הרב ישראל גברא אם ראשי החולה לסרב שלא יבקררוהו.
285. שמירה על סודיות בטיפול פסיכולוגי. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' צא, עמ' 306-307.
- יש לשכנע אשה המספרת שמכשילה את בעלה להודיע לו זאת, או לשתף אותו בטיפול הפסיכולוגי.
286. דינים בחולה אנוש וגוסס. הרב יהודה זרחיה סגל. **צמח יהודה**, ח"ד, סי' ע, עמ' רצז-שיב.
- הנושאים: ביקור חולים, תרופות הרגעה וטישטוש, תרופה שיכולה להזיק, תפילות ליד מיסתו, ביקור כהן אצל גוסס. בסי' עא עמ' שיב-שיט התכתבות עם הרב מנשה קליין על קירוב מיתה במקום יסורים.
287. מערכת הבקרה (טיימר) להפיכת הנשמה לטיפול רפואי מחזורי. הרבנים מרדכי הלפרין, יהושע נויבירט ואביגדור נבנצל. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 93-104.
- עמדת ההלכה על קיצוב זמן במכשירי הנשמה.

288. שירותי רפואה פרטיים והגבלת שכר הרופא. ד"ר אביעד הכהן. **ברכה לאברהם**, 207-239.
- סקירת האספקטים של הלכה, משפט ואתיקה.
289. הכללת תרופות לאיכות חיים בסל הבריאות. הרב יובל שרלו. **תחומין**, כח, 383-391.
- ההלכה מתירה ואולי אף מחייבת לכלול גם תרופות העוסקות בגאולה מיסורים קשים.
290. ניתוח שאיבת שומן. הרב איתמר מחפוד. **ברית הלוי**, ח"א, סי' קיט, עמ' תעא-תעד.
- יש להתיר בפשיטות כשיש צורך בריאותי, או כשמתיישת מבחנה אסתטית, וכל שכן לצורך נישואין, אבל לא לקוסמטיקה בעלמא.
291. קביעת רגע המוות. הרב שלמה שטרן. **ארחות**, 56, תשס"ה, 28-33.
- סיכום הדעות השונות של פוסקי זמננו.
292. דין חיי שעה ותרומת איברים אחרי מוות מוחי. הרב שלמה זעפרני. **מוריה**, שלט-שמ, תשס"ח, קנה-קסב.
- הרס גזע המוח באדם אינו מספיק לקביעת המוות, ואסור ליטול ממנו איברים.
293. השתלת איברים וחתומה על כרטיס אדי. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' עט, עמ' 264-272.
- כללי ההלכה לביצוע השתלות אחרי מוות מוחי. ראוי לחתום על כרטיס אדי בתנאים מסוימים.
294. השתלות לב וכבד. הרב יצחק זילברשטיין. **בית הלל**, לג, תשס"ח, מ-מז.
- בירורים בקביעת רגע המות לפי פעימות הלב או פעילות המח.
295. השתלת כליה בתשלום. הרב פנחס זביחי. **עטרת פז**, ח"ד, חו"מ, סי' ד, עמ' תקסז-תקעה.
- אין שום שאלה על המקבל שהרי נמצא במצב פיקוח נפש, אבל ידברו על לב התורם שיעשה מרצונו לשם מצוה, ואם לא יועיל מותר לשלם לו.
296. השתלות שחלות ואשכים. ד"ר חנה קטן ושלומי רייסקין. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 54-68.
- השאלות ההלכתיות הכרוכות בשימור פריון באשה ובגבר.
297. תרומת איברים. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' קעו, עמ' רסט-רע.
- מכתב מפרופ' אברהם שטיינברג להתיר תרומת איברים לגוי משום איבה..בסי' קעז הביא את דעות רבני זמננו, שמותר לתת מורפיום לחולה סופני ואפילו לגוסס, כדי לשכך את כאביו..בסי' קפא עמ' רעט הביא דעות שונות, אם יכולה אשה לתרום כליה לאחיה נגד רצון בעלה..בסי' קפב עמ' רפ הורה מה לדבר עם גוי גוסס על תשובה ותיקון העולם.
298. נטילת איברים לצורך השתלה מחולה שיש לו מוות מוחי. הרב נתן גשטטנר. **נזר התורה**, יח, תשס"ח, רס-רסד.
- דינו כחי לכל דבר עד שתפסק הנשימה והדופק, והמחתך ממנו איברים הרי הוא כשופך דמים.

299. תרומת איברים מחיים לצורך השתלה. הרב יעקב אפשטיין. **חבל נחלתו**, ח"ז, סי' ס, עמ' 306-311.
- מותר לתרום מאיבריו כשלא יסתכן בכך, ואף ליטול עבור זאת ממון.
300. השתלת איברים כשהורגים גויים לשם כך. הרב הלל יצחק הלוי. **משפטי הלוי**, ח"ה, סי' מז, עמ' קע-קעא.
- אין ראוי שיהודי הזקוק להשתלה יסע למדינות בהן הורגים אנשים כדי להשתמש באיבריהם.
301. ניתוח נפל על ידי זריקה. הרב יהודה זרחיה סגל. **צמח יהודה**, ח"ד, סי' עו, עמ' שלז-שלט.
- איסור ניווול המת הוא בין לגדול בין לנפל.
302. הוצאת קוצב לב מהמת. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' פ, עמ' 273-274.
- אין בזה איסור ניווול המת, ומותר לקרובים לחתום על הסכמתם.
303. טומאת כהנים. הרב יהודה זרחיה סגל. **צמח יהודה**, ח"ד, סי' פג, עמ' שפא-שפב.
- על כהנים לבטל השכרת חדר לסטודנטית רפואה שמביאה הביתה עצמות וגולגולת להתלמד.
304. למוד רפואה לכהן על מתי עכו"ם. הרב יהודה זרחיה סגל. **צמח יהודה**, ח"ד, סי' פד, עמ' שפג-שפז.
- תשובה לרב איסור יהודה אונטרמן אם יכול כהן ללמוד על מתי עכו"ם.
305. ביקור כהנים במוזיאון חנוטים. הרב רחמים משה שעיו. **מחקרי ארץ**, ח"א, י"ד, סי' כו, עמ' שכג-שכו.
- אין להתיר לכהנים לבקר במוזיאון אלא אם כן לצורך מצוה או רפואה.
306. ביקור כהן אצל אמו השוכבת בבית חולים שיש בו מתי עכו"ם. הרב אברהם יונה שורץ. שו"ת **אבני ברזל**, ח"ב, סי' מא, עמ' עו-עז.
- יש כמה טעמים להתיר לו לבקר.
307. טהרה ותכריכים לנהרג על ידי המתת חסד. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' קפו, עמ' רפב.
- אשה שביקשה מהרופא מיתת חסד, יש לטהרה ולהלבישה תכריכים. -בסי' קפט עמ' רפד התיר לנכד כהן, לשמור על הסבתא הגוססת בבית החולים כשצריכה לעזרתו.
308. נותח באבו כביר אחרי התקף לב ונפטר, אם נאמנת אשתו לומר שזהו בעלה שנמסר ללויה. הרב יהודה זרחיה סגל, לרב דב בורשטיין, בתשכ"ו. **צמח יהודה**, ח"ה, סי' ז-ח, עמ' לז-מא.
- הושיבו בית דין להתירה מבלי לחוש שנקבר מישהו אחר.
309. חובת קבורת דם. הרב יעקב רוז'ה. **מחניך**, ב, תשס"ח, 159-163.
- יש הבדל אם הדם יצא מחיים, סמוך למיתה, בשעת המיתה ואחריה.
310. חובת קבורת המעי הגס שנכרת ממנו בניתוח. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ו, סי' קלז, עמ' רחצ-רצט.
- אין צורך לקבורו כי הוא רק חלק מהמיעיים ואין בו עצם.
311. אשה שציותה את גופה למחקר רפואי. הרב יוסף מחבר. **מאור השמש**, א, ח"ב, תשסח-תשעב.

- בירור אם על הבעל להשתדל בקבורתה על ידי החברה קדישא הגם שיקברוה ליד הגדר.
312. דין המתאבל עמו באיש סנילי. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' קצב, עמ' שי-שיא.
- יש לקרובים להתאבל עד מוצאי שבת בגלל כבוד המת, ואף על פי שהאבל הוא סנילי.
313. חיוב אבלות על תינוק שהוחזק באינקובטור. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' פא, עמ' 275-276.
- אין להתאבל כשהרופאים אמרו בלידתו שאינו בן קיימא, ואף שנולד לתשעה חודשים והחזיקוהו מלאכותית ששה שבועות.
314. מספר תשעה חודשים להיות הולד בן קיימא לענין אבלות. הרב יונה לנדסופר. **מעיל צדקה**, סי' ה, עמ' כ-לג.
- כל שכלו תשעה חודשי לבנה יש להתאבל על הנולד גמור בשערו וציפורניו ונפטר אחרי שמונה ימים.
315. אבלות על הנולד לשמונה שחי שלושים יום באינקובטור. הרב יהודה זרחיה סגל, לרב דוד גרוס. **צמח יהודה**, ח"ד, סי' פז, עמ' שפט-שצא.
- יש להחשיבו כבר קיימא כשנגמרו סימניו ומתאבלים עליו, שלא כדעת הרב אביעזר ציצוביץ.
316. יארציית של אדם שנמצא בלילה ללא רוח חיים, ולדעת הרופאים היה במצב זה כבר כמה שעות. הרב אברהם דורי. **אדרת תפארת**, ח"ה, סי' נ, עמ' רכא-רל.
- יש לקבוע את היארציית ליום שבו נמצא בודאי בלי רוח חיים.

ז. נשים, הפרייות

317. כהן שחלה ועבר טיפול כימותרפיה. הרב שלמה משה עמאר. **שמע שלמה**, ח"ו, אה"ע, סי' ו, עמ' רמ-רמא.
- אף שנעשה עקר בגלל מחלה ממארת שבה לקה בקטנותו, מכל מקום כהונתו עליו ואסור בגיורת.
318. שיבוט גנטי. פרופ' נחום רקובר. **ברכה לאברהם**, 315-326.
- בירור השקפת היהדות וההלכה על קידום המחקר בנושא זה.
319. עלית כהן משובט לדוכן. הרב צבי רייזמן. **מאור השמש**, א, ח"א, רנא-רסו.
- בירור השאלות ההלכתיות הכרוכות בתוצאות השיבוט. לענין יוחסין עדיין אין בכך ודאות מוחלטת, אלא הסתמכות על רוב סטטיסטי.
320. אם פונדקאית. הרב שלמה שלוש. **תפארת אירופה**, ב, תשס"ו, 120-132.
- צודק הבעל שמתנגד להפרות את גרושתו מזרעו, ויש להשמיד את הזרע שבמבחנה.
321. מעמדו של הנולד מאם פונדקאית. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' קא, עמ' 348-352.
- הנולד נחשב בנה של האם הפונדקאית, ואם היא נכרית טעון גיור.

322. השמדת זרע מוקפא בבית החולים אחרי שגירש את אשתו. (מונחי). **ארוחתך למדני**, ח"ב, סי' קד, עמ' שעה-שפד.
- הוצאת הזרע לא היתה לבטלה אלא לצורך הזרעה באשתו, אבל מאחר שרכו והתגרשו מותר לו לצוות לרופא להשמידו.
323. החזרת כל דגימות הזרע שנלקחו במבחנה. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, חי"ט, סי' מט-נד, עמ' רמב-רסט.
- אחרי שמיצו את כל האפשרויות, ורופאים מומחים קבעו שיעשה בדיקה אם הוא כשר להוליד ובמיוחד בדיקת אשכים ועדיף בשמאלי, אין בזה משום השחתת זרע.
324. הפריה חוץ-גופית. הרב אליעזר בן-פורת. **תחומין**, כח, 401-392.
- סקירת מכלול השאלות ודעות פוסקי זמננו בענין הפריה חוץ-גופית.
325. הפריה מלאכותית באמצעות זרע מלאכותי שנוצר ממה עצמות. שלומי רייסקין. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 78-69.
- מכלול השאלות ההלכתיות האפשריות.
326. הפריה מלאכותית לפנויה. הרב שלמה אבינר. **עטורי כהנים**, 257, תשס"ו, 10-6.
- מכלול השיקולים נגד הפריה כזו.
327. הפריית אשה נשאת איידס מזרע הנלקח מבעלה. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' צו, עמ' 329-330.
- אסור לבני הזוג או לרופאים לגרום שיוולד ולד העלול למיתה מתוך יסורים.
328. הפריה מלאכותית מגבר שנפטר. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' רב, עמ' שכו-שכח.
- יש לאסור מחמת כמה טעמים, ואין מקיימים את דבריו אפילו ציוה כן לפני מותו.
329. פיקוח הלכתי במחלקות פוריות חומרא או חובה. הרב בנימין דוד. **בית הלל**, לא, תשס"ח, עו-עט.
- מחמת כמה טעמים יש חובה לקיים פיקוח הלכתי במחלקות פוריות.
330. למי שייכת ביצית מופרית. הרב אברהם יצחק כלאב. **שורת הדין**, יג, קצו-רד.
- אין לכפות את הבעל הרוצה להתגרש להסכים להפריית אשתו הרוצה ילד, אבל יש לנסות לשכנעו בדברים שיסכים.
331. האם סומכים על בדיקת דנ"א. הרב שאול חטאב. **אור תורה**, תפד, תשס"ח, רפח-רצד.
- יש לסמוך על בדיקה זו בודאות, וכך מקובל כבר יובל שנים בכל העולם.
332. אם יכולה אשה לערב סם ויאגרה במאכלי בעלה. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' קצח, עמ' שיח-שכא.
- יש לה בת ורוצה גם בן כשהבעל מזקין, יכולה לערב הסם במאכליו בלי ידיעתו.
333. הסתכנות אשה ללדת ילדים. הרב אליהו בקשי דורון. **ברכה לאברהם**, 303-297.
- אסור לאשה להיכנס להריון וללדת אם יש יותר מחמישים אחוז שתסתכן בכך, אבל בסיכון מועט מותר.
334. חולת אסטמה שהזהירה הרופאים שלא תתעבר מחמת הסכנה. הרב יחיאל מיכל הולנדר. **אמרי כהן**, ח"א, סי' לט-מ, עמ' רו-רטז.
- מכח שלושה טעמים יש להתיר לבעלה בנסיבות השאלה להשתמש במוך, ורק למשך שנה אחת.

335. תשמיש במוך מחמת סכנה. הוצאת זרע לבדיקה מי הגורם. הרב פתחיה הורנבלס. **פתחי שערים**, סי' יא, עמ' רסד-רעו.
- יש כמה טעמים להקל לשמש במוך כשלדעת הרופאים תסתכן אם תתעבר. מחמיר בהוצאת זרע לצורך בדיקת הרופאים.
336. חובת אשה להסתכן בניתוח קיסרי. גילוי מידע גנטי לחולה. הרב יצחק זילברשטיין. **ברכה לאברהם**, 305-314.
- חייבת אשה להסתכן בניתוח קיסרי ללדת ילד בריא. הוראות לרופא מה ייעץ להורים שיש להם בן מונגולואידי מהסוג התורשתי.
337. שימוש באמצעים וגוללות למניעת הריון. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' צד-צה, עמ' 323-328.
- יש עדיפות לשימוש בדיאפרגמה, ואם זה לזמן קצר גם בגוללות.
338. איסור הוצאת זרע לבטלה בעכו"ם. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' קצז, עמ' שיז.
- הצריך לעשות בדיקת זרע-מוטב שיעשה בעודו גוי לפני הגרות.
339. עוד על דעת הרב שלמה זלמן אויערבאך בענין הדיאפרגמה. הרבנים יואל קטן ומרדכי הלפרין. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 201-210.
- המשך הדיון על דעתו של הרב שלמה זלמן אויערבאך לגבי השימוש בדיאפרגמה למניעת הריון.
340. מניעת לידה מוקדמת עקב יחסי אישות. הרב שלמה אבינר. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 105.
- הוראה לשעת הדחק מתי אפשר להשתמש בכובעון מחורר או בכניסה שטחית.
341. בדיקות רפואיות במהלך ההריון. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' צז, עמ' 331-332.
- סקירת הבדיקות השונות הנעשות במשך ההריון.
342. בדיקות רפואיות במהלך טיפולי פוריות. הרב יהודה רט. **בית הלל**, לא, תשס"ח, פ-פד.
- השאלות ההלכתיות העולות משתי הבדיקות של צילום רחם והיסטרוסקופיה אבחנתית.
343. בחירת מין הילוד. הרב יגאל שפרן. **ברכה לאברהם**, 327-339.
- כולל חמש תשובות נגד ברירת המינים מהרבנים יעקב אריאל, זלמן נחמיה גולדברג, דב ליאור, אביגדור נבנצל ומנחם מנדל שפרן.
344. אלמנה מינקת עשירה, ולדעת הרופאים ההנקה מזקת לגופה. הרב יעקב משולם אורנשטיין. **ישועות יעקב**, אה"ע, סי' כא, עמ' קסב-קסד.
- יש לסמוך על דעת הרופאים לענין גזירת מינקת, ותוכל להינשא למי שהתקשרה עמו.
345. מינקת שלא התחילה להניק. הרב פתחיה הורנבלס. **פתחי שערים**, סי' י, עמ' רסה-רסו.
- יולדת שלא היה לה חלב להניק את שלושת ילדיה והתאלמנה, יכולה להינשא אחרי ט"ו חודש, בהסתמך גם על דברי הרופאים שכיום נשתנו הטבעים ומזיק לוולד אם יונק יותר משנה. עוד פסק כך בסי' יב-יג עמ' רעו-רפא, והסכים עמו בעל אבני נזר בתשובתו.

346. הגדרת אשה שנולדה כבן בלי רחם ושחלות AIS. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' ריח, עמ' שפו-שפח.
- בשו"ת ציץ אליעזר, ח"א, עח, פסק שקובעים את מין הילוד לפי הצורה החיצונית, ואסור להפוך אותה לזכר.
347. היתר פילגש למי שאינו יכול לדור עם אשתו בחיי אישות בגלל מחלה גנטית. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, ח"ח, סי' נו-ס, עמ' רעז-רצו.
- כשאסור לבעל לחיות עם אשתו ואינו יכול לגרשה-יכול לייחד לו פילגש בתנאים מוגדרים, ואם היא ישראלית מוטב בקידושין. הסכים לכך הרב אפרים פישל הרשקוביץ.
348. פצוה דכא בידי שמים. הרב חיים ברלין, לרב משה נחום ירושלימסקי, בתרמ"א. **נשמת חיים**, ח"ב, סי' פט סק"ב, עמ' קעא-קעב.
- הסכמת הפוסקים שעל ידי חולי נקרא בידי שמים, גם אם אחר כך נכרת על ידי רופא אומן. -בסי' קסד-קסה, עמ' רפו-רצא, התכתב עם הרב חיים יעקב לנדא אם כותבים דכא או דכה.
349. פצוה דכה בבחור שיש לו אשך טמיר. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' צט, עמ' 339-342.
- מחמת הסכנה מותר לרופאים להסיר ביצה שאינה יורדת לכיס, ואינו נאסר בשל כך לבוא בקהל כשעדיין ראוי להוליד.
350. פצוה דכא על ידי הרופאים. הרבנים אברהם מתתיהו וחיים ברלין. **נשמת חיים**, ח"ג, סי' לו-לז, עמ' סח-סט.
- יש להכשיר מי שבגלל נפיחות הגיד הוצרכו הרופאים לנקוב את הכיס להוציא מימיו, והתקלקלה הביצה השמאלית.
351. כהן פצוה דכא שהתירו לו לישא גיורת וחזר לבריאותו. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' רה, עמ' שמה-שמח.
- גדולי דורנו נחלקו אם יכול לבקש מהרופאים לחבר מחדש את שבילי הזרע שסורסו בילדותו, ולהמשיך לחיות עם אשתו.
352. היתר פצוה דכא לבוא בקהל. הרב שלמה משה עמאר. **שמע שלמה**, ח"ו, אה"ע, סי' ה, עמ' רל-רמ.
- כרתו לו הרופאים ביצה בגלל מחלתו והצריכוהו לעבור הקרנות גם בשניה באופן שלא יוכל להוליד, מותר באשתו.
353. ביאתו בקהל של סריס מחמת הקרנות רפואיות. הרב שלמה משה עמאר. **תחומין**, כח, 375-382.
- נכרתה לו ביצה אחת ועשו הקרנות בשניה נחשב כפצוה דכא בידי שמים או ספק, ואינו צריך להוציא את אשת נעוריו.
354. סירוס אשה בעלת כרומוזומים זכריים. הרב יעקב אריאל. **ברכה לאברהם**, 287-295.
- דינה של האשה כנקבה לכל דבר. מותר לכרות את בלוטות הפוריות שבשחלותיה, ובמיוחד כאשר יש חשש לסרטן.
355. איסור סירוס במי שרוצה לשתות כוס של עיקרין לרפואה והוא חולה שאין בו סכנה. (מונחי). **ארחותיך למדני**, ח"ב, סי' צו-צז, עמ' שלד-שמג.
- אין האיסור רק כשהכוונה לסרס אבל לרפואה מותר, ויכול לבוא בקהל.

356. הגדרת סריס ואיילונית. הרבנים רפאל אייפרס ויצחק שמואל שכטר. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' רמב, עמ' תלה-תנא.
תשובות לרופא במכלול דיני סריס ואיילונית.
357. סירוס אשה שוטה. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' רו, עמ' שמח-שנ.
אין לסרס אשה בתסמונת דאון כדי למנוע הריון, ועדיף לטפל בה בגלולות וזריקות או בקשירת חצוצרות.
358. קשירת חצוצרות במקום שיש סכנה אם תעבר. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' ק, עמ' 343-347.
מותר לנתח ולקשור את החצוצרות לאשה החולה במחלה מסוכנת, וההריון יכול לסכן את חייה.
359. עיקור חיות מחמד. הרב יעקב אפשטיין. **חבל נחלתו**, ח"ז, סי' כה, עמ' 136-143.
אין לעקר בעלי חיים בפעולות באיברי הזרע, בשתית כוס עיקרין או זריקות, ואם צריך למעט את ולדותיהם ניתן לעשות זאת רק בצורה מכנית.
360. פיזיותרפיה וריפוי בעיסוק לאור ההלכה. הרבנים אביגדור נבנצל, יגאל שפרן וגבריאל טולדנו. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 79-92.
תשובות לשאלות הלכה שעוררו תלמידות פיזיותרפיה.
361. לבישת אשה פיז'מה בבית החולים, או מכנסי ספורט כשעוסקת בהתעמלות לבריאותה. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ו, סי' קיח, עמ' רסה-רסו.
מותר ורצוי שתלבש פיז'מה ולא יתגלה גופה. אין איסור ללבוש מכנסי ספורט כשרצה בין נשים. אין חשש להסתפר כשגדלה לו שיערה לבנה בגבות העיניים.
362. טיפול אשה אצל רופא. הרב מתתיהו דייטש. שו"ת **נתיבות אדם**, ח"ב, סי' נב, עמ' ריב-רטו.
לכתחילה לא תלך האשה לרופא, רק במקום ההכרח ועל פי הוראת חכם מובהק.
363. חולה שרפואתו לרחוץ במי הים, ואין בעירו חוף נפרד לגברים. הרב ברוך ראובן שלמה שלזינגר. **ברכת ראובן שלמה**, ח"ו, סי' מד, עמ' ריט-רל.
איסור הסתכלות על נשים שרוב גופן ערום הוא אביזרייהו דעריות ואין לזה שום היתר, דלא כשו"ת אגרות משה, אה"ע, ח"א, נו.
364. חולה נפש שמאיים להתאבד אם לא ידבר עם פנויה מאחורי הגדר. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' ריג, עמ' שסו-שסז.
דיון בדרישתו של חולה פסיכיאטרי בבית החולים שאומר שהתאהב באחת, ותדבר אתו בטלפון רבע שעה כל ששה שבועות.
365. משודך שהשתטה. הרב חיים ברלין, לרב יהושע השל רבנוביץ, בתרס"א. **נשמת חיים**, ח"ג, סי' קו, עמ' רכה-רכו.
חלילה להשיא בת ישראל למטורף בדעתו, ורשאית לבטל ההתקשרות ללא צורך במחילה.-בסי' קי עמ' רל-רלא נמנע מלהצטרף להיתר לגרש מי שעתים חלומה ועתים שוטה מחשש לחילול השם.-בסי' קמד עמ' רפה-רפו השיב אם צריך להשליש גט בנשתטית.
366. איסור נישואין מפאת מחלות מסוכנות מדבקות. הרב יהודה זרחיה סגל. **צמח יהודה**, ח"ה, סי' ב, עמ' יז-כט.

- התוכן: מחלות בני משפחה קרובים ורחוקים, חלתה במחלה מסוכנת והבריאה, מחלות רוח או מין, ספק פצוע דכה.
367. האם ראוי לגלות לבן זוג על מום שבבן זוגו. הרב יצחק שטיינברג. **ברכה לאברהם**, 362-341.
- סיכום המקורות והפסיקה אם יש להודיע לבן הזוג.
368. החיוב בשידוכים לגלות לצד השני כשיש בעיה רפואית או חסרון אחר. הרב אברהם דורי. **אדרת תפארת**, ח"ה, סי' נג, עמ' רנב-ערב.
- בעיה חמורה בודאי שיש לגלות, או כשיש איזו מחלה שבגללה לא היו משתדכים. פרטי העניינים מתי יש חובה או שמוותר לגלות.
369. חובת הגילוי על מומים ופגמים קודם החתונה. אריאל שרלו. **צהר-חלון** בין עולמות, לא, תשס"ח, 35-21.
- סיכום דעות פוסקי זמננו על חובת הגילוי והטעמים לכך.
370. עד קידושין שעבר ניתוח באיברים הפנימיים. רבנים רבים. **פעמי יעקב**, סז, תשס"ח, רכח-רלח.
- דיונים אם נפסל לעדות כי לפי ההלכה דינו כטריפה.
371. ביטול קידושין בבעל מזוהם בנגיף האיידס. הרב רפאל איפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' רטז, עמ' שע-שעב.
- כשהתברר שכבר לפני הקידושין היה נשא איידס תגרוש מבעלה, אבל רק בגט.
372. קידושי טומטום. הרב חיים ברלין, לרב אליהו אהרן מיליקובסקי, בתרס"ד. **נשמת חיים**, ח"ג, סי' צט, עמ' רטז-ריז.
- אם לא ידעה תחילה הרי אלו קידושי טעות.
373. כתובת וקידושי חרש. הרב יהודה זרחיה סגל, לרב אביעזר ציצוביץ. **צמח יהודה**, ח"ה, סי' כו, עמ' קנד-קנה.
- דן גם עם הרב שלמה טנא אם אפשר לקדש בלילה מאחר שצריך בית דין.
374. דין תורה על מזונות כסות ורפואה. הרב יהושע מאמאן. **עמק יהושע**, ח"ז, אה"ע, סי' ד, עמ' נח-נט.
- נרחית תביעת גרושה שבעלה יקבל אליו את בנם החולה בניגוד למה שהסכימו בזמנו שהיא תטפל בו, אבל אין זה פוטר אותו מלשאת בהוצאות רפואתו.
375. מצות עונה כשאשתו חולה במחלה מדבקת. הרב משה הלוי. **אור תורה**, תפד, תשס"ח, רמה-רנ.
- כשהאשה חולת איידס אין להתיר להם לשמש בנרתיק, ויש ליעץ להם שיפרדו.
376. אישות בזמן מלחמה. הרבנים אליהו אלהרר ומרדכי הלפרין. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 53-49. [ראה לעיל עמ' 363-353. עם הוספות]
- במלחמת לבנון השניה ובקסאמים בשדרות.
377. חובת הנשוי הסובל מבעיות של כח גברא ליטול תרופה. הרב אברהם דורי. **אדרת תפארת**, ח"ה, סי' נו-נז, עמ' רעט-רפז.
- כשאינו יכול לקיים המצוה בלי ליטול תרופה חייב לעשות זאת, ויוציא לקניתה עד עישור מנכסיו. -בעמ' שדמ הביא את הדעות אם יש להתפלל להבראת חולה מתייסר שהרופאים התייאשו מרפואתו.

378. הטיפול הרפואי בבעיות כח גברא: חובה, מצוה או רשות. הרב אברהם דורי. **אסיא**, פא-פב, תשס"ח, 111-124.
- בירור הלכתי עד כמה צריך להוציא לרכישת התרופה, ואם זה בכלל הוצאות מצוה שחוזרות אליו.
379. חיוב אב בפדיון וברפואת בניו הקטנים. הרב יעקב זמיר. **שורת הדין**, יד, קפו-קצא. אילו היה נכתב בהסכם הגירושין שהאב ישא במחצית ההוצאות הרפואיות, היה ניתן לחייבו בטיפולי השיניים, ולא כן כשכתבו תרופות, אלא ישלם מדין צדקה את המחצית.
380. חובת הבעל לשלם בעד רפואת אשתו כשחלתה בפשיעתה. (מונחי). **ארחותיך למדני**, ח"ב, סי' קיא, עמ' תט-תיב.
- גם כשחלתה בפשיעתה חייב לשלם בעד רפואתה, וכן יורשים בעד אלמנה.
381. תשלומי בעל עבור רפואה אלטרנטיבית לאשתו. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' קכד, עמ' רו-רז.
- כשהאשה מרגישה יותר טוב אחרי טיפול כזה, חייב הבעל לשאת בהוצאות הגם שאין זו תרופה בדוקה.
382. תבע הבעל בקזבלנקה לשאת אשה נוספת משעברו תשע שנים ולא ילדה לו אשתו. הרב יצחק חזן. **יחזה דעת**, ח"ב, אה"ע, סי' סד, עמ' רפב.
- כשהטבע שלה להיכנס להריון ולהפיל כי איבריה אינם מחזיקים את העובר ובגיל חמישים אין סיכוי שתלד, יכול לגרשה או לשאת אחרת עליה אם יכול לפרנס שתייהן.
383. תלמיד חכם שאשתו השתגעה, ובמשך שש שנים הוציא עליה ממון רב לרפואתה ללא הועיל. הרב מנחם מנדל קרוכמל. **צמח צדק**, סי' סז, עמ' רצב-רצט.
- יש להתיר לו לשאת אשה על אשתו כששילש את כתובתה. בס"י סח עמ' רצט-שא מבאר איך לנהוג בגירוש חרש, עם תשובת התו"ט משנת ת"י. בס"י עז עמ' שכז-שכח מורה איך לסדר קידושי אילם.
384. בעניני נשתטית, סימני שוטה, והיתר מאה רבנים. הרב חיים ברלין. **נשמת חיים**, ח"ג, סי' ד-לא, עמ' ו-נח.
- תשובות לרבנים שונים והצטרפות להיתר, כולל כשיש לה אוטם ברחם, או שנמצאה איילוניות, או ששותק חצי גופה ואינה יכולה לטבול.
385. היתר לשאת אשה על אשתו שנשתטית. הרבנים אברהם שלמה ואליהו כ"ץ. **ראש אליהו**, ח"ב, אה"ע, סי' ב-ג, עמ' שלח.
- אשה שנשתטית עקב סבלה בשנות השואה, יש להתיר לו לישא אחרת עליה כשיקיים את התנאים שיורוהו הרבנים, וישלש גט ביד שליח לתת לה כשתתפא.
386. בדין נשתטית. הרב יעקב משולם אורנשטיין. **ישועות יעקב**, אה"ע, סי' כ, עמ' קס-קסב.
- תשובה אם כשאינו יכול לדור עמה יגרשה, או שישא אחרת עליה.
387. מי שנשתטה בין כתיבת הגט לנתינה על ידי שליח. הרב משה ישראל. **משאת משה**, ח"א, אה"ע, סי' יט, עמ' תסט-תעא.
- אין השליחות מתבטלת בגלל שנשתטה אחרי הכתיבה, ולפני הנתינה השתפה.

388. גירושין מחמת חוסר גבורת אנשים. הרב יצחק חזן. **יחזה דעת**, ח"א, אה"ע, סי' כד, עמ' רכז.
- מתקבלת טענת האשה שכבר עבר הזמן שנתנו לו לרפא את עצמו ולא הועיל, על כן חייב לגרשה מיד וישלם לה עיקר כתובה, ומזונות עד שיגרש. -בסי' כה עמ' רכה פסק על גירושין בעקרה שאינה יכולה ללדת.
389. הטוענת שאין לבעל גבורת אנשים. הרבנים סעדיה בר אהיל וחיים ברלין. **נשמת חיים**, ח"ג, סי' קצא, עמ' שגא-שנג.
- פירוט הדרכים שאפשר לכפותו לגרשה.
390. הטוענת על בעלה שאין לו גבורת אנשים. הרב יצחק חזן. **יחזה דעת**, ח"ג, אה"ע, סי' מא, עמ' קכו.
- נאמנת האשה בטענתה בפני בית דין ובפני בעלה, וחייב לגרשה.
391. בחורה בהריון והרופא לא הסכים לבצע הפלה עד שתביא את הבחור שהשיר בתוליה והכניסה להריון, וכעת תובעת שישאנה או שיפצה אותה. הרב יצחק חזן. **יחזה דעת**, ח"ב, אה"ע, סי' ט, עמ' קד-קה.
- נאמן הבחור לומר שרק עשה לה טובה להצילה מעגמת נפש, וישבע שלא הוא עיברה ויפטר.
392. הטוען שלאשתו חסרות כמה שיניים. הרב אפרים גרינבלט. **רבבות ויובלות**, ח"ד, סי' קד, עמ' קנח-קנט.
- החתן לא יכול לטעון שלא ידע ממום זה לפני החתונה, ובנקל אפשר להתקין לה שיניים תותבות יפות.
393. כפית גט לבעל. הרב יצחק חזן. **יחזה דעת**, ח"ג, אה"ע, סי' מז, עמ' קלח-קלט.
- בית הדין הגדול דחה את ערעור האשה לכופף את בעלה לגרש בטענות שהוא שוטה, מאוס עליה ואין לו כח גברא.
394. חלה ממושכות בלי ילדים והתיראו קרוביו שאשתו תפול לפני אחיו הנשוי מוכה שחין, וסידרו גט אלא שאילצו אותה לוותר על הכתובה והרכוש. הרב שמואל די מדינה. **שו"ת מהרשד"ם**, ח"א, אה"ע, סי' קפג, דף כא ע"ב-כב ע"א.
- אין שבועתה חלה, ולכתחילה יתירו לה בפני שלושה.
395. גט לאשה שוטה בעת שהיא חלומה. הרב ראובן הלוי דנברגר. **ראש לראובני**, סי' לה, עמ' רסט-רעא.
- יכול לכתחילה לגרשה אחרי שהלכה לרופא משוגעים גוי, וגם לפני כן לא היה שגעונה גמור.
396. שכיב מרע שוטה שהשתפה ביום פטירתו ונתן גט לאשתו. הרב ראובן הלוי דנברגר. **ראש לראובני**, סי' מג, עמ' שח-שיב.
- בירור כשרות מתן הגט מחמת כמה ספיקות שנפלו בנתינתו.
397. נשתטת קודם החתונה, והשוטה כמה שנים. הרב פתחיה הורנבלס. **פתחי שערים**, סי' יז-יח, עמ' רצה-רצו.
- יכולים להינשא בהיתר מאה רבנים. -בסי' כב עמ' שיג-שלב פסק שבמקום עיגון יש להכשיר על פי בית דין צדק גט שנתן שוטה לאשתו. -בסי' כג עמ' שלג-שלט הורה להקל שאפשר לגרש נשתטת המאושפזת בבית חולים של עכו"ם. -בסי' ל עמ' שעח-שצו התיר להינשא למי שאשתו נשתטת הרבה שנים וגם משותקת

- בחצי גופה, וישליש לה גט. בס"י מד עמ' תלד-תלה השיב על עתים שוטה ועתים חלומה, שאם לא תרצה לקבל גט יכולים לתת לו היתר מאה רבנים.
398. גירושי אשה שוטה. הרב יצחק מנדל. **חקר הלכה**, ח"ב, סי' קט-קי, עמ' שיט-שלג.
- דוחה דברי רב אחד שפסק להקל לגרשה בהסתמכו על דעת הרופא שטיפול בתרופות יועיל לה. פירוט ההלכות אם יכול לגרשה בעת שחלומה, ואם אפשר לכתוב את הגט בשעה ששוטה. בס"י מו עמ' פב-פד ביאור הדין שפיקוח נפש הותר אצל חולה.
399. אשה שהיא עתים שוטה ועתים חלומה. הרב יצחק חזן. **יחזה דעת**, ח"ב, אה"ע, סי' ס, עמ' רסב-רסד.
- כשאין שטותה וחלימותה ביום אחד ולא הוחזקה שלוש פעמים, יש לסמוך על הפוסקים שיכול לגרשה בעת חלימותה, בפרט בזמן הזה שפשט המנהג לאשפז בבית חולי רוח, ואין לחוש שינהגו בה שם מנהג הפקר.
400. שוטה לעתים שיש לו רפואה על ידי כדורים, והסכים לגרש את אשתו על ידי שליח בעת היותו שוטה לפני שחזר לבריאותו על ידי הכדורים. (מונחי). **ארחותיך למדני**, ח"ב, סי' קיט, עמ' תל-תלד.
- הגט פסול מדרבנן, ומכל מקום אם נשאת לא תצא.
401. מי שנטרפה דעתו ובדמיונו שאשתו בגדה בו וילדה בן מהזולת, וענינים פרטיים שביניהם מתפרסמים בחוץ ובטלביזיה, ובשאר הענינים הוא מיושב ככל אדם. הרב יצחק חזן. **יחזה דעת**, ח"ב, אה"ע, סי' טז, עמ' קכא-קכד.
- כשיבדקה וימצאוהו שפוי בשאר ענינים, יש להקל לסדר לו גט להתיר את אשתו מעיגונה.
402. המדבר ואינו שומע אבל מבין הכל כשרואה את תנועות השפתים, ושומע דפיקות על השולחן. הרב יצחק חזן. **יחזה דעת**, ח"ב, אה"ע, סי' יז, עמ' קכד-קלג.
- יש לו דין פיקח לענין גיטין, ויסדרו לו גט בנוסח הרגיל ולא גט חרש.
403. שכיב מרע שנתן גט בחוליו כדי שלא תזדקק אשתו ליבם, ונתרפא עד שהלך על משענתו, וחזר ונפל למשכב ומת. הרב לוי בן חביב. **שו"ת מהרלב"ח**, סי' נב, דף לד ע"א-לה ע"א.
- כשהרופא אומר שמחולי הראשון מת ולדברי האשה לא התיחדה עמו כשהבריאה, הגט כשר.
404. יבם שרגלו עקומה ומהלך בצד רגלו, ולפעמים דוחה קצת עקבו בארץ. הרב שמואל די מדינה. **שו"ת מהרשד"ם**, ח"א, אה"ע, סי' צו, דף נא ע"א.
- בנסיבות הענין יכול לחלוץ.
405. מדברת ואינה שומעת הזקוקה ליבום. הרב נפתלי צבי יהודה ברלין. **נשמת חיים**, ח"ב, סי' קמו-קמז, עמ' רסד-רסה.
- ספק אם כשרה לחליצה.
406. חרשת שנפלה ליבום, והיבם אינו רוצה רק לקדשה ולגרשה. הרבנים בן ציון גיטמייד וחיים ברלין. **נשמת חיים**, ח"ג, סי' רג-רד, עמ' שעח-שפג.
- כשאין אפשרות לעשות חליצה כשהיא אילמת יקדש אותה היבם, ולמחרת יסדרו לו גט אפילו בעל כורחה.

407. הזקוקה ליבם בן שש ותצטרך להמתין לו כעשר שנים, אלא שלבעלה המנוח לא היה היכר כיס ולא ביצים. הרב דוד טבל ממינסק. **בית דוד**, קר"א, סי' א, דפים א-ה.
יש להחשיבו כסריס חמה שבלאו הכי שמו מחוי, ויש לפוטרה מחליצה ומיבום בהסכמת חכמי הדור.
408. יבם מומר המסרב לחליצה, ולבעלה לא היתה גבורת אנשים. הרבנים רפאל אייפרס, חיים זאב מלינוביץ, זלמן נחמיה גולדברג ושלום משאש. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' רלט, עמ' תכ-תכז.
- התברר שבגלל מחלת נפש לא היה יכול לבעול ורק כשחלה בסרטן חזרה אליו לחודש לטפל בו, יש צדדים רבים שהקידושין טעות, ומכל מקום אינה ניתרת בלא חליצה.
409. חליצת סומא. הרב משה ישראל, לרב חיים אלפנדר. **משאת משה**, ח"א, אה"ע, סי' לה, עמ' תקצט-תרה.
יש להתיר לו לחלוץ ולא תתיבם.
410. חליצת יבם שהוא איטר רגל. הרב יצחק חדאד. **שיח יצחק**, ח"ב, אה"ע, סי' ת, עמ' צז-ק.
לדעת רוב הפוסקים חולץ בשתי רגליו זו אחר זו, אבל יותר טוב שאח אחר יחלוץ.

ח. נזיקין, הפלות

411. מקום הדיון בתביעה על רשלנות רפואית. הרבנים יעקב זמיר, דוד ברדוגו, שלמה שפירא, אברהם שרמן ושלמה דיכובסקי. **שורת הדין**, יג, קנ-קסג.
לדעת הרוב תביעה נגד רופא ובית חולים יכולים להגיש לבית משפט אזרחי, כי לפי החוק עליהם להיות מבוטחים באופן שלא מאפשר לרון בדין תורה. הערעור שהוגש על כך נדחה ברוב דעות.
412. פסול סומא וחרש שוטה וקטן לעדות. הרב שלמה בארי. שו"ת חושן משפט **באר שלמה**, סי' לה, עמ' שמד-שנד.
סיכום מקיף לחזרה על ענינים שנשאלו במבחני הסמכה לדיינות.
413. חתימת שקר על חוזה של ארגון דור ישרים, שלא נבדק על ידי גורם אחר. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' רנה, עמ' תעב-תעג.
כשחמיו לעתיד דורש אישור מארגון זה דוקא, פסקו גדולי זמננו שיכול לשנות מפני השלום ולחתום בשקר.
414. הצהרה בעייתית. הרב יעקב אפשטיין. **חבל נחלתו**, ח"ז, סי' מה, עמ' 240.
יש אופנים להצהיר לקופת חולים על משך הטיפולים שקיבל ומספרם ולא יהא זה שקר.
415. חולה אמיד שציוה לתת מעזבונו לתלמוד תורה שבעירו וערב לו אחיו, אלא שבהאריך חוליו תם כספו. הרב שמואל די מדינה. **שו"ת מהרשד"ם**, ח"ב, חו"מ, סי' שנו, דף נח.
אין אחיו צריך לפרוע, כי ההתחייבות היתה רק אם ישאר מנכסיו, ובפרט שהתלמוד תורה נסגר.
416. תשלום לרופא כשחברת הביטוח לא שילמה לו. הרב יחיאל טויבר. **משיב בהלכה**, סי' צג, עמ' קמא-קמג.

- חולה עני שהרופא ריחם עליו והסכים להמתין עד שהביטוח התקף שלו ישלם מחצית, ונתקלקל הביטוח שלא באשמת החולה-אינו צריך לשלם את חלק הביטוח. כשפשע וחייב לשלם-אינו יכול לטעון שאילו ידע לא היה פונה לרופא כה גדול.
417. רופא שיניים שהבטיח הנחה מיוחדת ועתה מכחיש. הרב הלל יצחק הלוי. **משפטי הלוי**, ח"ה, סי' ז, עמ' נח.
- נסע מנתניה לבני ברק בגלל הבטחה שיקבל חצי מהמחיר הנחה כבן ישיבה והרופא אינו זוכר כלל, יש לפשר שישלם שלושה רבעים מהחשבון.
418. חולה מסוכן שמסר מעותיו לחבירו, וכעבור כמה שנים תבעו ממנו היורשים. הרב שמואל די מדינה. **שו"ת מהרשד"ם**, ח"ב, חו"מ, סי' שנא, דף נו ע"ב-נז ע"א.
- עליו להחזיר להם, מבלי להציג שום תביעות שהיורשים או הממונים יחתמו על כתב שמקבלים עליהם כל נזק שיבוא לו מהמלכות.
419. אם גוסס נחשב כחי לענין ירושה. הרב יהודה אלבאז. **שבות יהודה**, חו"מ, סי' יט, עמ' קנו-קנו.
- נפטר הגוסס שעה אחרי אמו, לא צודקים יורשי האשה בטענתם שמכיון שרוב גוססים למיתה נמצא שהנפטרת לא הניחה זרע ויחלקו עם הבעל, אלא האב זוכה בירושה.
420. קנין סודר במי שמשותק בשתי ידיו. חכמי בית המדרש. **הישר והטוב**, ו, תשס"ח, קכה-קכח.
- האופן המועיל ביותר הוא שיתחבו את הסודר ליד המקנה באופן שלא יבלוט חלק ממנו לחוץ כלל, ותהא מוגבהת מעל גבי הקרקע שלושה טפחים.
421. הוצאות רפואה לשותף שחלה בדרכו. הרב משה ישראל. **משאת משה**, ח"ב, חו"מ, ח"ב, סי' יא, עמ' תקנו-תקס.
- נסע לקושטא לצורך מסחר השותפות וחלה שם מאד, יכול להחשיב בין הוצאותיו את מה ששילם לרפואתו.
422. חיוב תשלומים כשהדביק את חבירו במחלה מדבקת. (מונחי). **ארחותיך למדני**, ח"ב, סי' קנג, עמ' תקמט-תקנג.
- אין זה גרמא אלא תולדת האש, ומעיקר הדין צריך לשלם לשני נזק ריפוי שבת וצער ואף בושת. כיום אין מגבים זאת, אבל כופים את החובל לפייס את הנחבל כפי ראות עיני הדיינים.
423. שליח או שומר שהזיק בגרמא. הרב אשר יעקב וסטהיים. **קול התורה**, סד, תשס"ח, רג-רח.
- שליח שנתבקש לבטל תור לרופא שיניים ושכח, חייב לשלם את הקנס שהוטל בשל כך.
424. משקפים שנשברו במשחק כדורגל. הרב הלל יצחק הלוי. **משפטי הלוי**, ח"ה, סי' לג, עמ' קלו-קלז.
- המזיק פטור מלשלם כי ידוע לכל שיש סיכון כזה במשחק, ומוחלים מראש על כך.
425. יועץ שהטעה במחיר טיפול רפואי. חכמי בית המדרש. **הישר והטוב**, ו, תשס"ח, קעט-קפב.
- כשיועץ הפנה לרופא מסוים שמחירו כך וכך והתברר שדורש הרבה יותר, אין היועץ חייב לשאת בתשלום ההפרש.

426. רופא שטעה. הרב מרדכי ויליג. **ברכה לאברהם**, 257-266.
בירור מהמקורות על פטורו מגלות ומתשלום.
427. גילוי מידע רפואי לצורך מניעת נזק. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' קיז, עמ' 403-405.
- חייב הרופא להודיע לשלטונות על מי שהוא חולה נפילה ואסור לו לנהוג.
428. המתת חסד בבעל חי שנפצע. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' רנז, עמ' תעה-תעו.
- עוף שנפצע בתאונת דרכים מותר ואף מצוה להמיתו משום צער בעלי חיים.
429. עשיית פירסינג (נזמים) לנוי. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' רסד, עמ' תפכ-תפג.
אין בזה משום חובל רק אולי משום בחוקותיהם, בל תשקצו ושמירה מזיהום.
בסי' רסה עמ' תפד מנמק את האיסור לעשן, אף כי גדולי הדורות שעברו עישנו והתירו זאת.
430. כניסה להריון כשיש חשש ברור שיצטרכו להפיל את העובר בגלל פגם במח. הרב ברוך ראובן שלמה שלזינגר. **ברכת ראובן שלמה**, ח"ז, סי' מג, עמ' ריח-רכב.
ילדה שלושה ילדים בריאים, אבל בהריון הרביעי והחמישי ראו שיש פגם במח והתירו להם להפיל, יכולים לשמש כדרכם מבלי לחשוש שהם נכנסים לספק הריגת עובר.
431. אשה עם תסמונת דאון שנאנסה במוסד ונתעברה. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, ח"ג, סי' רסו, עמ' תפה-תפו.
- משום פגם משפחה אין לבצע הפלה כשאין סכנה לאם. בסי' רסז עמ' תפז התיר כריתת שד ושחלות מניעתית כדי שלא תופיע מחלה ממאירה.
432. דילול עוברים והפלת עובר שאינו עתיד לחיות. הרב נחום אליעזר רבינוביץ. **שיח נחום**, סי' קטז, עמ' 397-402.
- מצוה להציל רק את העובר שיש לו סיכויים לחיות, והפגום דינו כרודף במיוחד כאשר מסכן את האם.